

VALSTYBĖS ORGANIZACINIS MODELIS LIETUVOS KONSTITUCIJOJE: TREČIASIS KELIAS TARP PREZIDENTINĖS IR PARLAMENTINĖS SISTEMOS?

ANDREAS HOLLSTEIN

Straipsnyje autorius aptaria Lietuvos valstybės konstitucinę sąrangą¹. Autorius analizuoja, ar Lietuvos 1992 metų Konstitucijoje yra užfiksuotas trečiasis kelias tarp parlamentinės ir prezidentinės demokratijos? Straipsnyje jis parodo, kad tokio kelio nėra, o Lietuvos Respublikos valdymo forma yra interpretuotina kaip parlamentinė, turinti prezidentinių bruožų.

Įvadas

Politinių sienų nykimas Europoje 1989-1990 metais atvedė Vidurio Europą prie gilių politinių ir konstitucinių pasikeitimų. Žlungant Sovietų Sąjungai ir komunistinei ideologijai, Baltijos valstybės, tarp jų ir Lietuva, atgavo politinį veiksnumą. Jos galėjo atsiskirti nuo sovietinės valstybių sąjungos, į kurią jos buvo įtrauktos Antrojo pasaulinio karo metu, pagal Hitlerio-Stalino paktą.

Andreas Hollstein – teisininkas, VFR Bundestago nario padėjėjas, Altena miesto burmistro pirmasis pavaduotojas, 1993-1995 metais Lietuvos pasiuntinybės Bonoje bendradarbis.

© Andreas Hollstein, 1999

Straipsnis įteiktas redakcijai 1999m. lapkričio 6 d.

Iš vokiečių kalbos vertė Dr. Kęstutis Masiulis.

Lietuva atsiskyrė 1990 metų kovo 11 dieną, kai pirmo laisvai išrinkto parlamento sprendimu buvo atstatytas Lietuvos valstybingumas². Tuo pat buvo priimtas įstatymas, kuris laikinai paskelbė galiojant 1938 metų nepriklausomos Lietuvos Konstituciją, turėjusią autokratinę struktūrą³. Paskelbiant 1938 metų Konstitucijos galiojimą, visų pirma buvo siekiama pabrėžti valstybės teisinį tęstinumą. Ji buvo tą pačią dieną pakeista laikinu Pagrindiniu įstatymu⁴, kuris įgalino valstybės atstatymą. Toliau sekė politinė kova dėl Lietuvos valstybingumo įtvirtinimo ir buvo plėtojama jos savarankiška teisės sistema, kol pagaliau Lietuvos Respublika įgijo savo naujus teisinės tvarkos pagrindus 1992 m. spalio 25 dieną. Tuomet maždaug 57 proc. visų balso teisę turinčiųjų⁵ pritariamu referendumu buvo patvirtinta šiandieninė Lietuvos Konstitucija⁶. Ji remiasi nuosava konstitucine tradicija, kadangi tai yra jau aštuntoji Konstitucija nuo Lietuvos valstybės nepriklausomybės atstatymo 1918 m. vasario 16 dieną, nes socialistinės konstitucijos, kai Lietuva buvo Sovietų Sąjungos aneksuota, galima neimti domėn.

Politiškai Lietuva patraukė "atgal į Europą"⁷ ir tuo pačiu ji tapo demokratišką konstituciją turinti valstybė. Nuo 1991 metų Lietuva yra Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos (ESBO) narė. 1993 m. gegužės 14 dieną ji tapo Europos Tarybos nare ir 1994 m. liepos 18 dieną pasirašė laisvosios prekybos sutartį su Europos Sąjunga. 1994 metų pabaigoje prasidėjo derybos dėl asociacijos su Europos Sąjunga sutarties, kurias rėmė tuo metu Europos Sąjungoje prezidentavusi Vokietija⁸. 1995 m. birželio 13 dieną šią sutartį Europos Sąjunga pasirašė⁹. Reikšmingi tikslai buvo pasiekti ir saugumo politikos srityje. 1995 m. sausio 27 dieną Lietuva įsitraukė į NATO programą "Partnersystė taikos labui", gegužės 9 dieną tapo Vakarų Europos Sąjungos asocijuota nare¹⁰.

Šiame politiniame fone Europai reikšminga yra ir Lietuvos konstitucinė teisė. Joje esama esmingų paralelių su kitų besireformuojančių Vidurio ir Rytų Europos valstybių konstitucinės teisės raidos procesu ir skirtingos politinės raidos nulemtų bruožų. Konstitucinės teisės plėtra visose valstybėse vyko nevienodu pavidalu¹¹. Net ir esant visiems skirtumams, visgi valstybės teisės moksle¹² turi būti pritariama, kad taikant šiuos mokslus Europos valstybių konstitucijų raidai analizuoti, turi būti konstatuojamos bendrėjimo ar bent jau panašėjimo tendencijos. Šios konstitucijų internacionalizavimosi tendencijos pėdsakų yra ir Lietuvoje. Häberle¹³ ši naujausių laikų modernios valstybės teisės doktrinos

aspektą įvardijo “bendraeuropinės konstitucinės teisės“ (*gemeineuropäisches Verfassungsrecht*) sąvoka ir atsižvelgdamas į Rytų Europos rekonstrukciją pareikalavo, kad konstitucines doktrinas būtų galima vienu metu mastu suvokti europietiskai ir tautiškai¹⁴. Europietiskasis ir nacionalinis elementai nelaikytini tiesiog priešybėmis, nes kaip ir vakarietiškus konstitucijų pavyzdžius, taip ir naujas Vidurio ir Rytų Europos konstitucijas natūraliai sąlygoja ir specifiniai nacionaliniai impulsai, politinės ypatybės ir ypač istorinės aplinkybės¹⁵.

Greta to konstituciniai valstybės organizaciniai modeliai, taigi ir vyriausybių sistemos, yra sulaukusios tarptautinio dėmesio, nes iš valstybės organizacinio modelio galime daryti išvadas apie šalies politinį stabilumą ir tuo pačiu apie valstybės nuspėjamumą tarptautinėje valstybių bendrijoje. Kaip sunku yra klasifikuoti 1992 metų Lietuvos Konstitucijos valstybės organizacinį modelį, labai aiškiai matosi iš 1998 m. sausio 10 dienos Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimo. Kadangi šiame nutarime buvo susitelkta ties klausimu, ar 1996 m. gruodžio 11 dieną Seimo daugumos priimta rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos yra suderinama su Lietuvos Konstitucija¹⁶, tai Konstitucinis Teismas turėjo savo tyrimą pakreipti taip, kad būtų detalai išanalizuotas pamatinis jėgų balansas tarp Lietuvos valstybinių institucijų. Šiuo nutarimu, mano nuomone, buvo ne tik klaidingai išspręstas vyriausybės įgaliojimų klausimas, bet ir menkai tepersidėta prie lietuviško valstybės valdymo modelio sistemiško išdėstymo (*zur systematischen Einordnung*). Visų pirma yra pabrėžtina teisinga Konstitucinio Teismo pradinė tezė, kad egzistuojančios alternatyvos spręsti problemą remiantis bet kuriuo iš trijų egzistuojančių ir iš esmės skirtingų valstybės organizaciniu modeliu – parlamentiniu, prezidentiniu ir pusiau prezidentiniu (mišria forma) – teigalina ją spręsti tik su spragomis. Tačiau, kita vėrtus, Lietuvos Konstitucijos modelis pradžioje yra įvardijamas parlamentine valdymo forma. Bet jau kitame sakinyje yra konstatuojama, kad ši valdymo sistema atitinka ir kai kuriuos mišrios sistemos požymius ir tuo pirmasis teiginys mažų mažiausiai yra stipriai sureliatyvinamas. Jau šis Konstitucinio Teismo sprendimas aiškiai išryškino, kad Lietuvos valdžių sistema dar reikalauja fundamentalaus išdėstymo, klasifikavimo. Svarbiausias klausimas, kuris Konstitucinio Teismo sprendime sąmoningai ar nesąmoningai liko apeitas, skamba taip: ar Lietuvos 1992 metų Konstitucijoje yra užfiksuotas trečiasis kelias tarp parlamentinės ir prezidentinės demokratijos?

Nepaisant pastebimos konstitucijų europėjimo tendencijos, galima konstatuoti, kad atsirandančių europietišκών konstitucijų formos ir ypač jaunųjų Vidurio ir Rytų Europos valstybių konstituciniai valstybės organizaciniai modeliai yra įvairialypiai¹⁷. Netgi nuomonė, kad yra įmanoma kartu su Bunneriu¹⁸ konstatuoti istorines – kultūrines Šiaurės-Pietų, taip pat Rytų-Vakarų takoskyras tarp konstitucijų ir ypač tarp valdymo sistemų, kelia abejonių, nes egzistuojantys daugelis skirtumų sunkintų tokių prielaidų gavimą. Nors ir nelengvas šitokių reiškinių formų sisteminimas, visgi jis yra būtinas klasifikavimui ir palyginimui.

1. Parlamentinės ir prezidentinės sistemų skyrimas valstybės teisės teorijoje

1.1. Bipolinis sistematizavimas

Istoriškai išsirutuliojo bipolinis sistematizavimas, kuris pripažįstamas ir valstybės teisės moksluose vyraujančios nuomonės¹⁹. Vyraujanti nuomonė remiasi dviem pamatiniais demokratiškais modeliais – prezidentine ir parlamentine demokratija. Abu modeliai skiriasi požiūriu į valstybės organizavimą, tai yra instituciniu galių pasiskirstymu tarp parlamento, vyriausybės ir valstybės galvos. Prezidentinė sistema mažų mažiausiai savo pradine konstitucinės monarchijos forma istoriškai yra senesnė sistema²⁰ ir todėl turi būti apibūdinta pirmiausia.

Prezidentinė sistema yra apibūdinama tuo, kad tautą valdantis lyderis (*der Regierungschef vom Volk*) yra renkamas ir nėra atskaitingas parlamentui²¹. Standartinis prezidentinės sistemos pavyzdys yra Jungtinės Amerikos Valstijos. Valdžios pasidalijimas tarp legislatyvinės* ir egzekutyvinės** valdžių čia yra realizuotas grynu pavidalu, dėl ko turi būti pasiekiamas ir abipusis valdžių apribojimas (*checks and balances*)²².

Anot vyraujančios nuomonės, parlamentinį modelį turime tuomet, kai vyriausybė yra priklausoma nuo parlamentinės daugumos pasitikėjimo ir parlamentui yra atskaitinga²³. Kaip šio modelio istoriškai nulemtas tipiškas pavyzdys dažniausiai yra pateikiama Didžioji Britanija²⁴.

* Visur toliau šis terminas bus vėrčiamas – "įstatymų leidžiamosios", - vert. K.M.

** Visur toliau šis terminas bus vėrčiamas – "įstatymų vykdomosios", - vert.

Valstybės organizacinių modelių klasifikavimas yra santykinai paprastas tais atvejais, kai klasifikuojamos sistemos bruožai atitinka esminius britiškosios arba amerikietiškosios sistemų bruožus. Tačiau platus valstybės organizacijų identiškumas, nepaisant vis stiprėjančios bendraeuropėjimo tendencijos, tėra greičiau išimtis. Priešingai, atstumai tarp sistemų realybėje yra dideli. Tam, kad vis dėlto būtų galima klasifikuoti, vyraujančioje nuomonėje išsiplėtojo įvairūs tarpiniai variantai.

Steffani rūpinasi tuo, kad sistemiškas skirstymas bipoliarinėmis struktūromis įgalintų klasifikuoti įvairias sistemas²⁵. Dėl to jis kaip pirminę skyrimo savybę iškelia parlamentinę nušalinimo galią. Visos valdžių sistemos, kurių parlamentai turi tokį sprendimo instrumentą, pagal jo principą yra parlamentinės sistemos, visos kitos – prezidentinės sistemos²⁶.

Jis konstatuoja, kad ir monarchinė, ir respublikoniška valdymo formos yra paremtos prezidentine²⁷ valdžios sistema. Tuo metu, kai monarchinė valdymo forma išimtinai susiveda į konstitucinę monarchiją, prezidentinės valdymo sistemos respublikinėje formoje Steffani išskiria tris porūšius, pradedant nuo prezidentų kaip vienintelių vykdomosios valdžios subjektų (pvz., JAV), tęsiant ministrų taryboje įkurdinamais prezidentais (pvz., Vidurio ir Pietų Amerikoje), ir baigiant šveicariška kolegialia sistema – visa ta įvairovė aprėpiama respublikiniais porūšiais.

Nagrinėdamas parlamentines valdymo sistemas, Steffani išeities tašku taip pat pasirenka monarchinę ir respublikinę formas. Parlamentinėje monarchijoje karūna yra apribota reprezentacinėmis funkcijomis, tuo tarpu kai ministras – prezidentas arba ministras pirmininkas – dominuoja vykdomosios valdžios srityje. Dėl šios priežasties monarchinė parlamentinės valdymo sistemos forma Steffani yra išskiriama dar ir kaip “premjero dominuojama” (*Premierdominanz*). Respublikonišką parlamentinės valdymo sistemos formą jis suskirsto į šias keturias variacijas:

— egzekutyviają kooperacinę (*Exekutivkooperation*), pasižyminčią plačiu kompetencijos balansu tarp valstybės vadovo ir vyriausybės (pvz., Italija, Austrija);

— premjero (*Premierdominanz*) arba kanclerio dominuojamąją (*Kanzlerdominanz*), pasižyminčią vienpusišku kompetencijos perleidimu vyriausybės vadovui (pvz., Vokietija);

— prezidentinio dominavimo (*Präsidentialdominanz*), išsiskirianti

vienpusišku kompetencijos perleidimu valstybės prezidentui (pvz., Prancūzijos Respublika ir Graikija);

— parlamento dominavimo (*Versammlungsdominanz*), pasižyminti fundamentaliu abiejų vykdomųjų valdžių galių apribojimu ir akivaizdžiu parlamento kompetencijos išplėtimu. Šitaip Steffani klasifikuoja išvystytas tarybų sistemas (*Rätesystem*).

Taip pat ir kiti autoriai stengiasi pateikti tam tikrus bipoliarinės struktūros suskirstymus. C.Schmittas²⁸ nori greta prezidentinės parlamentinės sistemos srityje išskirti tris porūšius:

— parlamentinę sistemą tikrąja šio žodžio prasme, tai yra parlamento dominavimą;

— ministro pirmininko (kanclerio) sistemą, tai yra vyriausybės vadovo dominavimą;

— kabineto sistemą (*das Kabinettsystem*), tai yra kolegialią sistemą, kurioje vyriausybės vadovas yra “primus inter pares”.

Beyme čia pristatytus bipoliarinio sistematizavimo tolesnio skaidymo bandymus atmeta kaip “klasifikavimo įtūžį”²⁹. Jis ir kiti nori pripažinti ne daugiau kaip vieną parlamentinę valdymo formą, kai egzistuoja atitinkami konkretūs instituciniai ir sociostruktūriniai požymiai³⁰.

Svarbiausi iš šių kriterijų yra:

— galimybė suderinti parlamentaro mandatą ir tarnybą vyriausybėje,

— premjeras ir ministrai paprastai ateina iš vienos partijos,

— egzistuoja politinė arba parlamentinė ministrų atsakomybė, tai yra vyriausybė privalo atsistatydinti, kai netenka parlamento daugumos pasitikėjimo,

— parlamentas kontroliuoja vyriausybę per interpeliacijas ir turi teisę per tyrimo komisijas ir kitas pagalbines priemones apsirūpinti būtina kontrolei informacija,

— parlamentinė vyriausybės investitūra,

— vyriausybės teisė paleisti parlamentą. Be to paleidimas gali būti priimtas tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai – per valstybės vadovą,

— organizuotų partijų egzistavimas, kurios palengvina sąlygas susidaryti daugumai,

— didelis homogeniškumo laipsnis ir solidarumo sąryšiai kabinete,

— ministro-prezidento ar ministro pirmininko išskirtinė padėtis

* Lot.: “pirmas tarp lygių” – vvert. K.M.

esant tiesioginei pavaldumo kompetencijai, kurio atsistatydinimas reiškia ir viso kabineto atsistatydinimą,

- lojalios opozicijos egzistavimas,
- politinė kultūra, tai yra parlamentinis elgesys turi remtis tauta.

Vyraujančioje nuomonėje esantys nesutarimai dėl klasifikavimo būdų bipoliarinėje sistemoje, mano nuomone, nėra esminiai. Nepaisant to, ar klasifikavimas vykdomas remiantis viena griežta tipologija ar ištisu kriterijų katalogu, visi autoriai tenori suteikti klasifikavimo pagalbą. Tam, kad būtų galima nubrėžti ribą tarp prezidentinės ir parlamentinės valdymo sistemos, dėl konstitucijų tikrovėje egzistuojančio valdymo sistemų daugiapusiškumo, visi išankstiniai duomenys turi būti naudojami visai neadityviai.

1.2. Konkrečiomis reiškinių formomis besiremiantis sistematizavimas

Nuo 6 dešimt. pabaigos Loewensteinas nukrypo³¹ nuo bipoliarinių vyraujančios nuomonės pagrindų. Jis stipriai orientavosi į konstitucijų tikrovę ir bandė, remdamasis egzistuojančiomis vyriausybių formomis, apibrėžti konkrečius tipus. Jis išskyrė šešis pagrindinius tipus. Tiesioginės demokratijos tipą dėl jo menko praktinio atitikimo šių dienų tikrovei čia galime palikti nenagrinėtą³². Likę penki vyriausybių tipai pagal Loewensteiną yra:

— 3 dešimt. Baltijos valstybės (galbūt taip pat ir teorinis Sovietų Sąjungos įforminimas), įvardijo kaip parlamentinį valdymą (*Versammlungsregierung*). Skiriamuoju bruožu čia būtų tautos išrinktas parlamentas, kuris yra įgalintas neginčijamai dominuoti virš visų kitų valstybės institutų ir tėra atsakingas suvereniems rinkėjams³³;

— parlamentinė vyriausybė su šiais keturiais porūšiais:

trečioji ir ketvirtoji Prancūzijos Respublika vadinamasis klasikinis parlamentarizmas, kurį charakterizuotų dualistinė vykdomoji valdžia. Tačiau ją galima nustatyti tik formaliai, nes vyriausybės vadovas pralenkia prezidentą reikšmingumu ir prezidento institucija remiasi ne tiesioginiais rinkimais, bet tik rinkimais parlamente³⁴;

Weimaro Respublika kaip vadinamasis netikras parlamentarizmas, kurį pagal Loewensteiną charakterizuotų tiesiogiai tautos išrinkti ir parlamentas, ir prezidentas kurie yra sumanyti kaip abipusiai priešsvoriai, tačiau tai sureliatyvino vyriausybės reikšmę³⁵;

Vokietijos Federacinė Respublika — vadinamasis kontroliuojamas parlamentarizmas, kurį charakterizuoja stipri galios pozicija, būdinga vyriausybės vadovui (kancleriui) ir parlamentui. Priešingai šiems dviems organams, prezidentas yra apribotas reprezentacinėmis funkcijomis³⁶;

Penktoji Prancūzijos Respublika — vadinamasis pažabotas (*gebändigter*) parlamentarizmas, kurį charakterizuoja netiesiogiai išrinkto prezidento kaip arbitro ir stabilumo (ilgas kadencijos laikas susietas su plačiu nepakeičiamumu) garanto (*als Schiedsrichter und Konstante*) vaidmuo³⁷;

— Didžioji Britanija — vadinamoji kabinatinė vyriausybė. Čia, pagal Loewensteiną, randamas tipiškas vyriausybės bei premjero pranašumas prieš parlamentą (žemutinius rūmus) ir parlamentinės daugumos teisė (*Mehrheitswahlrecht*)³⁸;

— Jungtinės Amerikos Valstijos — prezidentizmas³⁹;

— direktoriškas valdymas (*Direktorialregierung*) Šveicarijoje, kuriam yra būdingas kolektyviai formuojamas organas “vyriausybė” (*Bundesrat*), atliekantis tik vykdomąsias funkcijas ir kuriame kas metai keičiasi pirmininkas ir jis išsiskiria tik aukštesne reprezentatyvia vieta⁴⁰.

Lieka neaišku, kodėl Loewensteinas Didžiosios Britanijos ir tarukario metų Baltijos valstybių valdymo formų nesutraukia į pagrindinį parlamentinių vyriausybių tipą. Išsamus autoriaus nusigręžimas nuo vyraujančios nuomonės, mano manymu, pastarojoje sistematikoje gali likti nenagrinėjamas, nes jis savo požiūrį apribojo praktinėmis reiškinų formomis.

1.3. Pusiau prezidentizmas kaip naujas požiūris

Dabartiniu metu yra stipriai propaguojama ir kita nuomonė, kuri atmeta bipolinį požiūrį ir nori įdiegti vadinamąją pusiau prezidentinę sistemą (*semipräsidentielles System*) kaip trečiąjį vyriausybių sistemavimo kelią⁴¹.

Jau 1970 metais Kaltefleiteris išplėtojo nuosavą požiūrį į valdžios sistemų klasifikavimą⁴². Mesdamas žvilgsnį į Prancūziją ir Weimaro Respubliką, jis kalba apie “bipolinę vykdomosios valdžios” sistemą⁴³. Kaip ir prezidentinėje sistemoje čia egzistuoja du galios poliai. Vienas iš tų polių – prezidentas — yra netekęs savųjų vykdomųjų funkcijų,

kurias iš esmės vykdo parlamentinė vyriausybė, tačiau jis aktyviai dalyvauja sudarant pastarąją vyriausybę.

Kaltefleiteris, kuris 1970 metais bipoliarinę vykdomąją valdžią (*bipolare Exekutive*) dar apibūdino kaip kvaziparlamentinę valdymo sistemą, tai yra kaip parlamentinio valdymo būdo modifikaciją ir kaip savotišką mišrią valdymo formą⁴⁴, reikšmingai konstatuoja tarp prezidentizmo ir parlamentarizmo egzistuojant „įvairiausias mišrias formas“, iš kurių bipoliarinis vykdomasis valdymas esąs reikšmingiausias⁴⁵. Nors jis šią mišriąją sistemą dėl jos kilmės užkulisų ir nori matyti greta parlamentinės sistemos, tačiau apie „bipoliarinę vykdomąją valdžią“ jis kalba ir kaip apie savarankišką „sistemą“⁴⁶.

Pirmasis aptariamąją sąvoką „pusiau prezidentinė demokratija“ (*semipräsidentiale Demokratie*) pavartojo Marcicas, kuris dar prieš Kaltefleiterį 1957 metais panaudojo šį terminą apibūdindamas austriškąją valdymo sistemą⁴⁷.

Remdamasis Weimaro Respublika, taip pat atsižvelgdamas į penktąją Prancūzijos Respubliką, pusiau prezidentinės sistemos sąvoką naudojo ir prancūzų mokslininkas Duverger, kuri, jo nuomone, yra sui generis (Lot.: tam tikra, savos rūšies – vert. K.M.) sistema, turinti egzistuoti tarp parlamentinės ir prezidentinės sistemos, nes tai išryškintų kintančias (alternuojančias) fazes (*alternierende Phasen*). Ar toji sistema turėtų būti klasifikuojama kaip artimesnė prezidentinei ar parlamentinei sistemai, turi būti sprendžiama iš konstitucijų tikrovės⁴⁸.

Duverger nori konstatuoti esant pusiau prezidentinę sistemą visuomet, jei tik yra išpildomos trys sąlygos⁴⁹:

- prezidentas yra renkamas tiesiogiai tautos;
- atliekant pareigas jam yra suteikta reikšminga kompetencija;
- vyriausybės vadovas bei jo kabinetas paskiriamas esant parlamento pasitikėjimui.

Atsižvelgdamas į prezidento kompetencijos pobūdį konkrečiais atvejais įforminant antrąjį kriterijų, Duverger nori pabrėžti šias tris pusiau prezidentinės sistemos pasireiškimo formas:

- šalys, kuriose prezidentas daugiausia atlieka reprezentacinius uždavinius (Austrija, Islandija, Airija)⁵⁰;
- šalys, kuriose prezidentas savo dispozicijoje turi ypač didelius teisinius įgaliojimus (Prancūzija)⁵¹;
- šalys, kuriose yra pastebimas išbalansuotas kompetencijos pasiskirstymas tarp prezidento ir vyriausybės (Weimaro Respublika, Suo-

mija, Portugalija)⁵².

Priešindamiesi pastaruoju metu paplitusioms perspektyvoms atverti kelią geležinei rankai, sąvokas “pusiau prezidentinė” arba “mišri parlamentinė – prezidentinė sistema” (*parlamentarisch – präsidentielles Mischsystem*), ypač dažnai aptinkame daugelio naujų valstybių valdymo sistemų apibūdinimuose. Be to, tik retais atvejais yra aišku, ar koks nors konkretus autorius nori nusigręžti nuo bipoliarinio požiūrio, taigi ar jis kalba apie valdymo sistemą *sui generis*, ar tik aprašo kažkokį parlamentinės valdžių sistemos klasifikavimo pogrupį⁵³. Deja, tas pat pasakytina ir apie 1998 m. sausio mėnesio Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimą⁵⁴.

Taip 1994 metų publikacijoje⁵⁵ Beyme rusišką valdžių sistemą klasifikuoja kaip “pusiau prezidentinę”⁵⁶ (*semipräsidentiell*), po to kaip “mišrią parlamentinę – prezidentinę sistemą”⁵⁷ (*parlamentarisch – präsidentielles Mischsystem*) ir galiausiai kaip “pusiau parlamentinę, pusiau prezidentinę”⁵⁸ (*halb parlamentarisch, halb präsidentiell*), tuo pat metu galvoje turėdamas parlamentinės valdymo sistemos variantą, kuri jis taip pat apibūdina kaip racionalųjį parlamentarizmą⁵⁹.

Visai priešingai elgiasi Brunneris, vienprasmiškai remdamasis valdžių sistema kaip *sui generis*, kurią jis dar dalina į du porūšius. Skiriamuoju šios mišrios sistemos bruožu jis laiko dvigubą vyriausybės atsakomybę — parlamentui ir prezidentui. Toliau šią sistemą, atsižvelgiant į prezidentinio arba parlamentinio elemento dominavimą, grupuoti jis siūlo “parlamentiškai-prezidentinę” (*parlamentarisch-präsidentielles*) ir “prezidentiškai-parlamentinę” (*präsidentiell-parlamentarisches*) valdymo sistemą⁶⁰.

Įvairias mišrias sistemas išvelgia ir Lijphartas, kurios turi tiek prezidentinės, tiek parlamentinės sistemos elementų. Tačiau, jis jas laiko absoliučiomis išimtimis ir nurodo viso labo tik tris pavyzdžius (Šveicariją, Kiprą 1960 — 1963 m. bei Vengriją 1952 — 1967 m.). Priežastis, dėl kurios mišri sistema yra absoliuti išimtis, ta, kad tikslų vidurį yra sunku surasti. Todėl labai įdomu, kad Lijphartas penktąją Prancūzijos Respubliką pripažįsta kaip normalią prezidentinę ir tik iš dalies parlamentinę sistemą. Tuo jis pratęsia Duverger tezė apie kintančias (alternuojančias) fazes⁶¹.

Sartori⁶² elgiasi priešingai ir kintančių (alternuojančių) fazių tezė atmeta. Jis įrodinėja, kad kintančių (alternuojančių) fazių sąvoka reikautų nepripažinti jokios grynos “pusiau prezidentinės” sistemos. Tuo

metu, kai kintančių (alternuojančių) fazių sąvoka implikuotų kelionę nuo vieno sistemų poliaus prie kito, svyravimo sąvoka (*Begriff der Schwankung*), kuriai jis teikia pirmenybę, žymėtų judėjimą vienoje sistemoje. Sartori pateikia savąją pusiau prezidentinės sistemos sampratą, priklausomą nuo penkių visuomet kartu esančių priedaidų⁶³:

- valstybės vadovas yra renkamas viešuose (tiesioginiuose arba netiesioginiuose) rinkimuose konkrečiam nustatytam tarnybos laikui;

- valstybės vadovas turi vykdomąją galią dalintis su premjeru, kuo yra pagrindžiama dualistinė galios struktūra, turinti šiuos tris būdingus kriterijus:

- prezidentas yra nepriklausomas nuo parlamento. Jis nėra įgalintas vadovauti pavieniui arba tiesiogiai ir todėl turi savo valią perteikti per vyriausybę;

- atvirkščiai ministras pirmininkas ir jo kabinetas yra visiškai nepriklausomi nuo prezidento. Jie yra išskirtinai priklausomi nuo parlamento pasitikėjimo, tarsi nuo parlamentinės daugumos pasitikėjimo.

- dualistinė valdžios struktūra pusiau prezidentizme leidžia ilgiau gyvybingai egzistuoti vykdomajai valdžiai, nes čia yra reikalaujama, kad būtų išlaikytas kiekvienos dalies "autonomiškumo potencialas".

Sartori pripažįsta, kad jo pusiau prezidentizmo apibrėžimas per penkias priedaidas yra iš dalies komplikuotas. Tačiau, jo nuomone, šitai yra visiškai pateisinama, nes mišri sistema niekuomet negali būti tiek pat paprasta kaip gryna forma⁶⁴. Savo vertinimuose jis nueina taip toli, kad atsižvelgdamas į pusiau prezidentizmo praktiškumą, savąsias preferencijas suteikia ne dviems grynoms formoms, o pusiau prezidentizmui⁶⁵.

Dėl Lietuvos Konstitucijos klasifikavimo diskusija, ar šalia visuotinai pripažintų parlamentinės ir prezidentinės valdymo sistemų egzistuoja dar ir trečioji mišri pusiau prezidentizmo forma gali būti problematizuota ir išspręsta.

2. Lietuvos valstybės institucijų kompetencijos įvertinimas

Pagal Lietuvos Konstitucijos tėvų sumanymą Lietuvos Seimas valstybės organizacinės sąrangos modelyje yra centrinėje padėtyje. Šiuo aspektu atpažįstamos paralelės su 1922 metų Konstitucija. Vyriausybė egzistuoja permanentiškoje priklausomybėje nuo politinės Seimo dau-

gumos (67 straipsnio 9 punktas). Vykdomosios valdžios kasdieninis darbas yra kontroliuojamas interpeliacijomis ir paklausimais (61 ir 101 straipsniai). Seimo dauguma savo sprendimu kaip sankciją kiekvienu momentu gali iškelti nepasitikėjimo votumą Vyriausybei arba Ministrui Pirmininkui (67 straipsnio 9 punktas). Pasitikėjimo atšaukimo atveju, Vyriausybė, savo ruožtu, gali patarti Respublikos Prezidentui paleisti Seimą, tačiau sprendimo kompetencija šiuo klausimu visiškai priklauso nuo savarankiško valstybės vadovo nutarimo. Taigi Vyriausybė prieš nepasitikėjimo votumą neturi jokios adekvačios pasipriešinimo priemonės. Taipogi ir kiekvienas ministras yra priklausomas nuo nepertraukiamo parlamento daugumos pasitikėjimo (67 straipsnis 9 punktas), todėl savo darbe atitinkamai turi atsižvelgti į politinės daugumos nuomonę, jei tik jis nenori rizikuoti dėl savo posto. Šią stiprią priklausomybę papildomai dokumentuoja nustatytas Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas po naujų parlamento rinkimų arba pasikeitus daugiau kaip pusei ministrų (101 straipsnio 2 dalis).

Kaip ši Lietuvos Konstitucijos konstrukcija pasiteisina, gali būti sprendžiama jau ir iš penkerių metų praktinio patyrimo. Stipri priklausomybė nuo parlamento 1992 iki 1997 metais tikrai nepasirodė esanti problematiška. Aišku, turi būti atsižvelgta į tai, kad kaip ir po 1992 metų LDDP, taip ir nuo 1996 metų lapkričio valdančioji vidurio-dešinės koalicija gali remtis aiškia parlamento dauguma. Todėl nestebina ir tai, kad du nepasitikėjimo A. Šleževičiaus Vyriausybę pareiškimai 1994 m. birželį ir 1995 m. lapkritį gavo tik atitinkamai 51 ir 57 palaikančius balsus, esant būtinai 71 balso daugumai, ir akivaizdžiai sužlugo. Absoliuti LDDP dauguma pasitikėjo savo Vyriausybės vadovu bei partijos pirmininku⁶⁶. Nepaisant to, Vyriausybės priklausomybė nuo parlamentinės daugumos yra akivaizdi. Kai Ministras Pirmininkas A. Šleževičius 1996 metų pradžioje įsivėlė į Lietuvos bankų krizę, tuomet pagaliau Seimo daugumos jis buvo nušalintas nuo posto. A. Šleževičius bandė savo postą išgelbėti ir netgi buvo remiamas Prezidento A. Brazausko. Ir tik kai du žinomiausi ministrai pareiškė apie savo atsistatydinimą, ėmė veikti ir Prezidentas A. Brazauskas, Vyriausybės šefui pataręs "savanoriškai" atsistatydinti. Kai pastarasis nesutiko su šiuo "patarimu", A. Brazauskas pasiūlė Seimui nušalinti Ministrą Pirmininką, remiantis 84 straipsnio 9 punktu. Pritariant 94 balsams iš 124 balsavusiųjų, 1996 m. vasario 8 dieną parlamentas pagaliau nutarė atleisti A. Šleževičių⁶⁷.

Ministrui Pirmininkui reikia Seimo pritarimo ir organizaciniais

pertvarkymams pačioje Vyriausybėje, kai ministrų sudėtis yra plečiama arba mažinama (67 straipsnio 8 punktas). Be to, parlamentui daryti stiprią įtaką Vyriausybei leidžia kasmetiniai biudžeto pristatymai (67 straipsnio 14 punktas, 131 straipsnio 1 dalis) ir ypač nuolatinė Valstybės Kontrolieriaus, kuris gali dalyvauti Vyriausybės posėdžiuose kontrolė. Kadangi Valstybės Kontrolierius yra skiriamas Seimo (Str. 67 Nr. 11) ir bet kuriuo metu pagal 75 straipsnį gali būti jo ir atšauktas, galime kalbėti apie šios institucijos lojalumą parlamentui. Vyriausybės savarakiško veikimo galimybės apsiriboja įstatymų vykdymu ir vidaus politika.

Dviguba investitūra, tai yra laiko intervalu atskirti balsavimai dėl Ministro Pirmininko kandidatūros ir Vyriausybės programos (67 straipsnio 6 punktas, 92 straipsnio 3 dalis), iki šiol praktikoje nesukėlė jokių sunkumų. Tačiau neabejotinai ir čia savo svarų indėlį įnešė aiškos daugumos Seime egzistavimas. Vis dėlto į dvigubą Vyriausybės investitūrą turi būti žiūrima kaip į instrumentą, kuris Seimui suteikia galimybių daryti poveikį ir spaudimą. Taigi visiškai galima įsivaizduoti, kad įtakingas politikas arba valdančiosios partijos(jų) grupė daro poveikį kabineto formavimui arba programos formulavimui, grasinant Ministrui Pirmininkui parlamente atmesti jo programą. Tačiau iki šiol tokia įvykių eiga nebuvo stebima.

Konstitucinį parlamento ir Prezidento santykį įvertinti yra sunkiau nei atriboti ir įvertinti parlamento bei Vyriausybės kompetenciją. Skirtingai nuo 1922 metų Konstitucijos, kuri teigė aiškų parlamento dominavimą, numatydama Prezidento rinkimą Seime, šiandieninis Prezidentas savo mandatą gauna betarpiškai iš tautos. Iš čia Lietuvos Respublikos Prezidentas įgauna nepriklausomą poziciją, kuri dar yra sustiprinama skirtinga nei Seimo legislატūros periodo trukme (ne ketveriais, bet penkeriais metais).

Stiprią Prezidento poziciją Seimo atžvilgiu, kartu su šia nepriklausomybe parodo dar ir jo tiesioginė užsienio politikos kompetencija (84 straipsnio 1 punktas), įgaliojimas paleisti parlamentą (58 straipsnio 2 dalis), jo įstatymų iniciatyvos teisė (68 straipsnio 1 dalis), suspensyvinio veto teisė (71 straipsnis) ir įvairiapusės galimybės sąlygoti Vyriausybės personalinę sudėtį (84 straipsnio 9 punktas). Tačiau jeigu jo galimybės būtų detalčiau interpretuojamos susidarytų kitoks vaizdas:

Tiesioginė Prezidento kompetencija užsienio politikoje yra ribojama iš vienos pusės užsienio reikalų ministro ir iš kitos parlamento.

Konstitucijos veikimo tikrovėje šis valstybės galvos įgaliojimas ligi šiolei yra labai riboto veiksmingumo. Tik A. Šleževičiaus Vyriausybės (LDDP) veiklos pradžioje šioje srityje nebuvo jokių trinčių, nes tuometinis prezidento patarėjas J. Paleckis dėl savo priklausomybės senajai nomenklatūrai buvo labai įtakingas asmuo, kuriam buvo suteiktos ambasadoriaus sąlygos. Užsienio reikalų ministro P. Gylio kadencijos (1992-1996) pradžioje atsirado pavienių įtampos zonų. Į užsienio vizitus asmenine iniciatyva mielai vyko J. Paleckis, respektuodamas be tvarkingų diplomatinių "parėdų" ir veikdamas tuo metu organizuojamos Užsienio reikalų ministerijos nuošalėje. Užsienio reikalų ministras ilgainiui LDDP vyriausybėje įgavo vis svaresnę galios poziciją ir veikiai įgijo didesnę svorį užsienio politikoje nei Prezidentas. Šiandieninis užsienio ministras A. Saudargas, kaip Krikščionių demokratų, kurie yra antroji jėga vidurio-dešinės vyriausybėje, vadovas, turi tiek stiprią poziciją, kad panašių problemų iki šiol nekyla. Dabartiniai Prezidento patarėjai apsiriboja patariamosiomis funkcijomis ir veikia santūriai.

Nepriimtina individualų Prezidento veikimą užsienio politikoje ir jo teikiamas direktyvas gali koreguoti pareigas einantis Užsienio reikalų ministras, o tuo atveju, kai ministro asmeninis poveikis Prezidentui nėra pakankamas, jis gali veikti per parlamentą. Pagal Konstitucijos 67 straipsnio 16 punktą, Seimas yra ne tik atsakingas už sprendimus dėl visuomeninių teisinių sutarčių, bet gali patarti ir priimti sprendimus taip pat ir užsienio politikos klausimais. Užsienio ir saugumo politikos sferose centrinis vaidmuo teko Seimui 1993/1994 metais. 1993 m. gruodžio 23 dieną Lietuvos parlamentas stulbinančia balsų persvara pakvietė prezidentą A. Brazauską padaryti pareiškimą dėl Lietuvos priėmimo į NATO. Jau 1994 metų vasario 4 dieną A. Brazauskas šį aktyviai reiškiamą Seimo norą realizavo⁶⁸.

Todėl apibendrinant tenka konstatuoti, kad Prezidento tiesioginė kompetencija ir būtent teoriškai numanoma jo iš esmės sviri padėtis pasiskirstant galias, kai jis šiuos įgaliojimus norėtų panaudoti asmeniškai veikloje, verstų jį praktinėje plotmėje pakilti iki Užsienio reikalų ministro veikimo sferos. Tačiau Užsienio reikalų ministras ir egzistuojanti parlamentinė dauguma gali tam pasipriešinti ir pasipriešins. Prezidentas A. Brazauskas buvo pirmaująs politikas absoliučią daugumą Seime turėjusioje LDDP nuo 1992 iki 1996 metų, tačiau dominuojančio vaidmens užsienio politikoje siekti jis nenorėjo, o ir negalėjo.

Prezidento įstatymų leidybos kontrolės galimybės yra juo labiau

ribotos. Įstatymų iniciatyvos teisė turi praktinės reikšmės tik tuo atveju, kai ji remia ir palaiko Seimo daugumos frakcijos. Priešingu atveju Prezidento įstatymų iniciatyvos teisė tėra paveiki nebent visuomeninei nuomonei. Taip pat ir suspensyvinio veto teisė tik sąlyginai tinkama kontroliuoti parlamento įstatymų leidybos funkcijas. Veto yra santykinai lengvai įveikiamas Seimo narių daugumos sprendimu. Šiuo atveju, Valsybės vadovas arba jam atstovaujās parlamento pirmininkas privalo Seimo sprendimą pasirašyti ir jį paskelbti.

Kadangi laikotarpiu tarp 1992 ir 1996 metų Prezidentas ir Seimo dauguma priklausė tai pačiai politinei srovei, tai ne per dažniausiai teatsirasdavo progų pasinaudoti suspensyvinio veto teise. Kita vertus, galima konstatuoti, kad Prezidentas A. Brazauskas visgi daugelį kartų buvo vetavęs atskirų įstatymų siūlymų. Tačiau dažnai šie žingsniai menkai tebuvo sėkmingi. Pavyzdžiui, 1993 m. gruodžio mėnesį jis vetavo straipsnį apie žemės ūkį, kuris Lietuvoje vis dar yra vienas reikšmingiausių ekonomikos veiksmų⁶⁹. Jau 1994 m. sausio mėnesį žymia balsų dauguma parlamentas šį veto atmetė⁷⁰. Taip pat 1994 m. sausio 10 dienos įstatymas dėl pajamų deklaravimo buvo pirma Prezidento atmetas⁷¹, tačiau tepraėjo vos dešimt dienų ir parlamentas sėkmingai įveikė šią kliūtį⁷². Labai akivaizdžiai suspensyvinio veto teisės ribotumas išryškėjo tų pačių metų vasarą. Prezidentas grąžino Seimui pataisyti birželio 16 dieną priimtą įstatymą dėl rinkimų į vietos savivaldą⁷³. A. Brazauskas šiame įstatyme išvėlgė tautinių mažumų ir ypač lenkų interesų pažeidimą. Lenkų atstovai Seime ir savivaldybėse iki 1994 metų vasaros visi buvo išrinkti kaip visuomeninės organizacijos atstovai.

Tuo klausimu Seime priimtas įstatymas numatė, kad rinkimuose į savivaldybes galės dalyvauti tik partijų atstovai. Tuo būdu tautinės mažumos būtų priverstos kurti partijas. Atsižvelgdamas į poreikį ypač saugoti tautinių mažumų interesus, A. Brazauskas siekė išvengti apibūdintos įstatymo normos. Tačiau ir šis jo veto buvo nesėkmingas, nes Seimas ir vėl perbalsavo neatsižvelgęs į Prezidento nuomonę⁷⁴. A. Brazauskas atsisakė įstatymą pasirašyti, tačiau jį pasirašė ir paskelbė Seimo pirmininkas Č. Juršėnas⁷⁵.

Nuo 1996 m. rudens, kai remiantis šalies valdymą perėmusia nauja akivaizdžia parlamentine dauguma, buvo sudaryta vidurio – dešinės vyriausybė, vadovaujama Ministro Pirmininko G. Vagnoriaus, konstatuotinas Prezidento veto padažnėjimas. Vien tik per pirmąjį 1997 metų pusmetį A. Brazauskas šešis kartus pasinaudojo veto teise, tačiau iš jų

keturiais atvejais jo veto buvo atmetas ir tik du kartus įstatymų turinys buvo pakeistas⁷⁶.

Turime pastebėti, kad Prezidento galimybė paleisti parlamentą remiasi Konstitucijos 58 straipsniu ir šio straipsnio antrąja dalimi yra apribota dviem konkrečiomis faktinėmis situacijomis. Tuo jo veiksmų laisvė yra susiaurinama taip, kad jis tampa apribotas dviem papildomomis formaliomis prielaidomis. Respublikos Prezidentas gali skelbti pirmalaikius rinkimus tik tuomet, jei iki jo paties arba Seimo kadencijos pabaigos yra likę ne mažiau kaip šeši mėnesiai (58 straipsnio 3 dalis). Pagaliau Seimo paleidimo atveju prieš Prezidentą atsigręžia parlamento atsakomoji reakcija – tuo atveju, 3/5 visų Seimo narių sprendimu Seimas gali nutarti paskelbti naujus Prezidento rinkimus. Taigi Lietuvos Respublikos Prezidentas Seimo atžvilgiu neturi stiprios pozicijos.

Galios pasiskirstymą tarp Prezidento ir Seimo valstybės organizacinėje sąrangoje taip pat apsprendžia ir kiti instrumentai. Taip 74 straipsnis numato galimą Prezidento apkaltą. Yra pateiktos trys jo apkaltos priežastys, kai Seimas 3/5 visų savo narių dauguma (šiuo metu tam užtenka 84 balsų) gali nuo pareigų nušalinti Prezidentą. Be to, egzistuoja 88 straipsnio 6 punktas, suteikias Seimui papildomą galimybę atleisti Prezidentą. Pretekstu šiuo atveju yra Prezidento sveikatos būklė, kuri neleidžia rūpintis tarnybos interesais. Ir šiuo atveju reikia 3/5 visų Seimo narių pritarimo. Tam, kad būtų apsunkinta galimybė Seimui piktnaudžiauti, dar papildomai reikia ir atitinkamo Konstitucinio Teismo atsiliepimo.

Žvelgiant iš konstitucinės teisės pozicijų, su įtampa buvo galima laukti “kohabitacinės” (*Situation der Kohabitation*) situacijos, prasidėsiančios kartu su 1996 metų parlamento rinkimais, kurią būtų galima įvertinti kaip parlamento dominavimo patvirtinimą. Sąvoka “kohabitacija” yra visuotinai suprantama kaip dviejų skirtingų politinių srovių susidūrimas skirtinguose konstitucijos organuose – prezidento institucijoje ir parlamente, kurie dėl valstybės organizacinės sandaros yra priversti bendradarbiauti⁷⁷.

Nuo parlamento rinkimų 1996 metų rudenį iki Prezidento rinkimų 1997 metų pabaigoje Lietuvoje egzistavo “kohabitacinė” situacija. Prieš ekskomunistą Prezidentą A. Brazauską priešpriešon stėjo akivaizdi vidurio-dešinės dauguma Seime. Prieš Prezidento rinkimus, dar tik ryškėjant tokiam galimam naujos politinės situacijos fonui, žiniasklaidoje jau pasipylė spekuliacijos, kad A. Brazauskas ryškiausiam koalicijos

kandidatui į Ministro Pirmininko postą konservatoriui G. Vagnoriui galėtų šio posto ir nepasiūlyti⁷⁸. Tačiau, ši konstitucinės teisės požiūriu įdomi galių kova neįvyko, nes A. Brazauskas praėjus tik septynioms dienoms po vidurio-dešinės koalicinės sutarties pasirašymo ir aštuonioms po M. Stankevičiaus (LDDP) vyriausybės atsistatydinimo 1996 m. lapkričio 27 dieną, pasiūlė Seimui Ministru Pirmininku patvirtinti G. Vagnorių. Jau kitą dieną ryškia balsų dauguma (95 balsais – “už”, 5 – “prieš” ir 20 Seimo narių susilaikius) jis buvo paskirtas Ministru Pirmininku.

Parlamento daugumos akivaizdoje išryškėjo nepakankama Prezidento galia realizuoti savo ketinimus, kas ir leido Seimui, remiantis vidurio-dešinės koalicija, dominuoti. Tai buvo priežastis, kuria Prezidentas A. Brazauskas 1997 m. spalio 6 dieną savo kalboje per televiziją paaiškino stebinantį savo atsižadėjimą kandidatuoti kitai kadencijai ir 1997 metų gruodį nedalyvavo Prezidento rinkimuose⁷⁹. V. Adamkus, kuris 1998 m. vasario mėnesio pabaigoje pakeitė A. Brazauską, užbaigė kohabitacijos periodą Lietuvoje.

Sekant Konstitucijos konstrukcija, visgi Prezidentas gali daryti Seimui ribotą poveikį, kai iškyla reikalas siūlyti kandidatūras į svarbius postus (84 straipsnio 10 punktas) ir darydamas įtaką užsienio politikai (84 straipsnio 1 punktas). Tikrai toli gražu nėra pakankamai įvertintos ir jo metinio pranešimo Seime poveikio galimybės.

Santykiuose su Seimu Prezidentas turi vieną stiprią, tačiau ne aiškiai dokumentuotą poziciją. Remdamas ir Vyriausybės narių paskyrimo instrumentu, jis gali sąlygoti ministrų kandidatūrų atranką. Tačiau ir čionai jo galimybės yra apribotos, nes siūlymo teisę turi Ministras Pirmininkas. Skirtingai nuo 1922 metų parlamentinės Lietuvos Konstitucijos, dabartinis Prezidentas nebėra vykdomosios valdžios, tai yra Vyriausybės atstovas. Jis pagal dabar galiojančią teisę nebevadovauja ir ministrų kabineto posėdžiams, kas buvo nedviprasmiškai numatyta 1922 metų Konstitucijoje.

Anksčiau pristatyta tiesioginė Prezidento kompetencija spręsti užsienio politikos klausimus (84 straipsnio 1 punktas) ir ribota galimybė leisti dekretus (85 straipsnis), lieka jo vienintelėmis Vyriausybės darbo turinį sąlygoti galinčiomis priemonėmis. Šalia to, Prezidento teisė leisti dekretus yra apribota ne tik atskiromis sritimis, bet suvaržyta dar ir tuo, kad šitokį dekretą turi pasirašyti už atitinkamą sritį atsakingas ministras arba Ministras Pirmininkas.

Prezidento dispozicijoje lieka, kaip jau buvo įtikinamai pademonstruota Ministro Pirmininko A. Šleževičiaus vyriausybės atstatydinimo 1996 metų pradžioje pavyzdžiu, kitas Konstitucijos instrumentas: jis bet kuriuo metu gali Seimui pasiūlyti atstatydinti Ministrą Pirmininką ir tuo netiesiogiai priartinti esamos Vyriausybės pabaigą. Nors šis instrumentas gali būti naudojamas tik retsykais, tačiau jis suteikia Prezidentui didžiulį ir lemiamą poveikį Vyriausybei tais atvejais, kai tarp Seimo ir Vyriausybės nesama aiškaus sutarimo.

Iš Vyriausybės prievolės po naujų Prezidento rinkimų grąžinti savo įgaliojimus naujai išrinktam Prezidentui (92 straipsnio 4 dalis) negalima konstatuoti stiprios vykdomosios valdžios priklausomybės. Pagal Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio mėnesio nutarimą⁸⁰, Prezidentas turi galimybių atnaujinti ankstesnę vyriausybės sudėtį tik tuomet, jei tam pritaria sprendžiamąjį balsą turis Seimas, jei jis atsisako atnaujinti ankstesnius Ministro Pirmininko įgaliojimus. Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas Prezidentui visgi gali būti panaudotas sąlygoti kandidatų užimti atskirų ministrų postus atranką. Bet ir šiuo klausimu parlamentas turi sprendžiamąjį žodį, nes Seimo dauguma bet kuriuo momentu gali pareikšti nepasitikėjimą nauju ministru ir jį nušalinti.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad Konstitucijoje silpniausia institucija yra Vyriausybė. Ji yra priklausoma tiek nuo Prezidento, tiek gerokai didesniu mastu nuo Seimo. Jos veikimo galimybės ir savarakiškų sprendimų įgaliojimai apsiriboja išimtinai egzekutyvia sritimi.

Lengvai pastebima ir kita esminė išvada, kad parlamento poveikis Prezidentui viršija jo poveikį Seimui. Jau pati Konstitucijos kūrimo eiga 1992 metais suponavo prielaidas tokiai išvadai. K. Lapinsko parengtame Konstitucijos projekte numatomos išimtinai reprezentatyvios Prezidento funkcijos, siekiant kompromiso su Sąjūdžiu, buvo papildytos kai kuriais politiniais įgaliojimais.

Šiandieninės Lietuvos valstybinės organizacijos pasekmės ir rezultatus galime taip apibūdinti: Prezidentas neatlieka trečiųjų teisėjo funkcijos (*besitzt keine Schiedsrichterfunktion*). Dėl savo įgaliojimų stokos jis nėra pajėgus svariai įsikišti į nesutarimus, išskylančius tarp santykinai silpnos vykdomosios valdžios ir vyraujančią galios poziciją turinčio Seimo. Prezidentas yra daugiau moderatorius, kuris savo autoritetu gali redukuoti konfliktines situacijas tarp įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios. Taip pat ir Lietuvos Konstitucinis Teismas savo 1998 m. sausio mėnesio nutarime kalba apie Prezidento kaip tar-

pininko vaidmenį⁸¹, nors pagal Konstituciją tam jis turi ribotas priemones. Svarbiausia iš jų yra tiesioginiai rinkimai, kuriuose dalyvauja tauta. Sumanus Prezidentas, daugiareikšmiškai remdamasis visuomene, gali įgyti tikrai svarų moderatoriaus vaidmenį ir diskusijoje su akivaizdžia Seimo dauguma. Tačiau jis negali plėtoti vyraujančios politinės raidos trajektorijos ir politiškai vadovauti savo kraštui. Pagal Konstituciją čia dominuoja Seimas.

3. Lietuvos valstybės organizacinio modelio klasifikavimo klausimu

3. 1. Lietuvos Konstitucijoje pateikiamo valstybės organizacinio modelio klasifikavimas, remiantis įvairiais valstybės teisės požiūriais

Vėliau bus pabandyta Lietuvos Respublikos valstybės organizacinį modelį klasifikuoti bei jį įvertinti remiantis skirtingais sistemavimo požiūriais. Atlikus šį darbą turėtų būti atsakyta į du klausimus. Pirma, ar Lietuvos Respublikos Konstitucija žymi trečiąjį kelią tarp parlamentinės ir prezidentinės sistemų? Ir antra, ar toks trečiasis kelias apskritai egzistuoja valstybės teisėje?

3. 1. 1. Klasifikavimas, remiantis bipoliniais sistematizavimo bandymais

Jeigu remsimės vyraujančia nuomone, kuri pritaria bipoliniam požiūriui, tai valdymo forma iš esmės yra charakterizuojama Vyriausybės vadovo priklausomybe. Jei jis yra renkamas tautos ir neturi atsiskaityti parlamentui, tai esama prezidentinės sistemos⁸². Ir priešingai, jeigu vyriausybės vadovas yra iš esmės ir pastoviai atsakingas prieš parlamentą bei priklausomas nuo parlamentinės daugumos, tuomet turime parlamentinę sistemą⁸³.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovas yra Ministras Pirmininkas. Jo kandidatūrą pasiūlius Respublikos Prezidentui, jis yra skiriamas Seimo daugumos pritarimu ir atskaitingas parlamentui. Pagal Konstitucijos 75 straipsnį Seimas jam gali bet kuriuo metu pareikšti nepasitikėjimą. Taigi turėtume pagrindą kalbėti apie parlamentinės sistemos egzistavimą. Šis vaizdas pasitvirtina, jei remsimės ir kitomis skirtingo-

mis vyraujančioje nuomonėje egzistuojančiomis sistematizavimo prielaidomis.

Anot Steffani, kuris pirminiu kertiniu klasifikavimo akmeniu laiko nušalinimą⁸⁴, Lietuvos sistema yra vienareikšmiškai laikytina parlamentine. Jeigu būtų bandoma remiantis Steffani kriterijais šį klasifikavimą dar labiau specifikuoti, tai respublikinės valdymo formos viduje dar prisieitų pasirinkti vieną iš keturių jau anksčiau pristatytų parlamentinės valdymo sistemos variantų. Lietuvos Ministras Pirmininkas yra priklausomas ir nuo Prezidento, bet dar stipriau nuo parlamento. Savo kolegialiai veikiančiame kabinete jis turi tik ribotus vadovavimo įgaliojimus. Todėl šis atvejis neapibūdinamas kaip premjero dominavimas, kuris numato vienpusišką kompetencijos perleidimą vyriausybės vadovui. Prezidento dominavimas pabrėžia vienpusišką valstybės galvos kompetenciją ir turi būti atmestas, lygiai kaip ir susirinkimo dominavimas, kuris reikalauja pabrėžti parlamento įgaliojimus dubliuoti vykdomąją valdžią. Lietuvos Respublikos Prezidento galimybės pranoksta grynai reprezentatyvių įgaliojimų ribas. Bet pastarasis organas gali suvaržyti jo įgaliojimus. Susirinkimo dominavimas vėlgi atkrinta, nes prezidentas ir vyriausybė nėra skirti parlamentui kaip antriniai vykdomieji. Jie gali priešintis remdamiesi, pavyzdžiui, suspensyvinio veto, dekretų leidybos teise arba teise paleisti parlamentą. Taigi Steffani sistematikoje belieka vienintelis atvejis: vykdomosios kooperacijos forma. Tas atvejis daro prielaidą apie platų kompetencijos balansą tarp valstybės galvos ir vykdomosios valdžios. Lietuvoje vykdomosios valdžios įgaliojimai yra padalinti. Prezidento ir vyriausybės dispozicijoje yra platūs abipusiai ribojami įgaliojimai. Kai kuriose srityse, kaip užsienio politika, dekretų pasirašymas ar parlamento paleidimas, abiejų šių organų veikimas yra abipusiai priklausomas. Tik kooperuodami veiksmus jie gali apginti savo pozicijas prieš galingąjį Seimą. Taigi remdamiesi ir sekdami Steffani, galime konstatuoti, kad Lietuvoje egzistuoja parlamentinis valdymo modelis, kuriame pasireiškia vykdomųjų valdžių kooperacija.

Jeigu klasifikavimo pagrindu bus naudojama Schmitto⁸⁵ sistema, tai Lietuvos Konstitucija bus priskiriama sistemoms, pasižyminčioms esminiu parlamento dominavimu ir parlamentinėms sistemoms tikrąja šio termino prasme.

Naudojant institucinius ir sociostruktūrinius požymius, kuriais remtis pataria Beyme⁸⁶ bei kiti autoriai, taip pat vienareikšmiškai gau-

tume priskyrimą parlamentinei sistemai. Jeigu klasifikavimo pagrindu bus naudojami jo pateikti kriterijai⁸⁷, tai bus konstatuojama, kad beveik visi jie Lietuvos Konstitucijoje yra išpildomi. Egzistuoja galimybė suderinti Seimo nario mandatą ir darbą Vyriausybėje. Taip pat Ministras Pirmininkas bei ministrai ateina (taip buvo ir iki 1996 metų) iš vienos koalicijos (partijos). Seimas Lietuvoje turi galimybę Vyriausybę kontroliuoti per interpeliacijas, Valstybės Kontrolierių, taip pat per tyrimų komisijas. Vyriausybės investitūra Lietuvoje yra ypač priklausoma nuo Seimo, kuris netikėtai iria Ministrą Pirmininką, bet ir turi patvirtinti Vyriausybės programą, taip pat investitūrą. Vyriausybė gali būti paleista ir tiesiogiai, tai yra Seimui pareiškus jai nepasitikėjimo votumą, ir netiesiogiai, tai yra paleista remiantis atitinkamu Prezidento pasiūlymu. Pagaliau, nepaisant egzistuojančio Vyriausybės kolegialumo, Ministras Pirmininkas užima joje išskirtinę vietą, kuri pasižymi tuo, kad jo atsistatydinimas reiškia ir visos Vyriausybės darbo pabaigą. Lojalios opozicijos egzistavimą, tai yra kito kriterijaus pasireiškimą Lietuvoje, galime konstatuoti mažų mažiausiai metę žvilgsnį į užsienio politiką. Tačiau neaiškūs yra atsakymai į klausimą, ar Lietuvoje jau šiandien galime konstatuoti susiformavusią politinę kultūrą, tai yra visokeriopą politinių veikimo būdų įsišaknijimą visuomenėje. Ieškant atsakymų į šį klausimą turėtų būti atsižvelgta į laiko matmenį ir atsiribota nuo primetamų vakarietiškų traktavimo būdų. Jeigu laikysimės šios rekomendacijos, tai žvelgdami į vos tik prieš aštuonetą metų⁸⁸ atsiradusias struktūras, Lietuvos politinei kultūrai tenka pripažinti didžiulę reikšmę.

Baigiant galima konstatuoti, kad Lietuvos valdymo sistema, žvelgiant į ją iš visų skirtingų bipolinių ir vyraujančių nuomonę atstovaujančių požiūrių, akivaizdžiai turi būti apibūdinta kaip parlamentinė sistema.

3. 1. 2. Sistematizavimas, remiantis konkrečiomis reiškinių formomis

Kaip jau buvo pristatyta, Loewensteinas nori klasifikuoti, remdamasis konkrečiomis reiškinių formomis⁸⁹. Iš jų išsiskiria trys, kaip daugiausia klausimų keliančios vyriausybės formos:

— Su direktoriškuoju Šveicarijos valdymu lietuviškoji sistema neturi ryškių panašumų. Vyriausybės vadovas kas metai nesikeičia, kaip kad yra Šveicarijoje. Be to, Lietuvoje iš kitų eilinių vyriausybės narių

jis išsiskiria ne tik reprezentatyviomis funkcijomis, bet ir kitais uždaviniais.

— Negalime konstatuoti panašumo taip pat ir su kabinetine, pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos, vyriausybe. Tiesioginis išskiriamasis šios valdymo sistemos požymis – Vyriausybės pranašumas prieš parlamentą – Lietuvai nėra būdingas.

— Ir galiausiai lietuviškos sistemos jokių būdų negalime priskirti amerikietiškos prezidentinės sistemos tipui, nes joje vykdomoji valdžia yra ne monistinė, bet dualistinė, ir Lietuvoje Prezidentas nėra tolygus Vyriausybės vadovui.

Nors Lietuvos 1992 metų Konstitucijoje galima atpažinti paralelų su 1922 metų Konstitucija, t. y. Seimas lieka pagrindine Valstybės institucija, visgi šiandieninė Lietuvos valdymo sistema negali būti taip klasifikuota kaip susirinkimo valdymas. Dabartinėje Konstitucijoje, visai kitaip nei Loewensteino valdymo formos pavyzdžiu naudojamoje 1922 metų Lietuvos Konstitucijoje, parlamentas nėra įgalintas nenuginčijamai vyrauti virš kitų valstybės institucijų. Prezidentas, turįs suspensyvinio veto teisę, galimybę paleisti parlamentą bei eilę kitų konstitucinių įgaliojimų, atlieka savarankišką politinį vaidmenį ir be to, skirtingai nei 1922 metų Konstitucijos atveju, turi tiesioginę tautos legitimaciją.

Vadinasi, sekant šia nuomone, reikėtų konstatuoti, kad šiandieninė Lietuvos Konstitucija turi parlamentinį pavidalą. Tačiau iškyla klausimas, kuriam iš šio tipo keturių Loewensteino apibūdintų potipių ji yra artimiausia. Kontroliuojamas parlamentarizmas, kuriam yra būdinga stipri vyriausybės vadovo galia, turėtų būti atmetas, atsižvelgiant į santykinai silpną Lietuvos Ministro Pirmininko poziciją.

Taip pat ir penktoji Prancūzijos Respublika, kurią Loewensteinas naudoja vadinamajam pažabotam parlamentarizmui pažymėti, akivaizdžiai skiriasi nuo lietuviškosios valdymo sistemos. Pavyzdžiui, Lietuvos Prezidento vaidmuo akivaizdžiai atsilieka nuo Prancūzijos valstybės Prezidento galimybių. Šioje vietoje būtų galima prisiminti vien tik neribotus Prancūzijos Prezidento įgaliojimus paleisti Parlamentą.

Taigi telieka klausimas, ar lietuviškoji sistema, anot Loewenstein, yra klasifikuotina kaip klasikinis parlamentarizmas (pavyzdžiui, trečioji ir ketvirtoji Prancūzijos Respublikos), ar kaip vadinamasis netikrasis parlamentarizmas (pavyzdžiui, Weimaro Respublika).

Klasikinis parlamentarizmas numato prezidento rinkimus parla-

mente. Be to, šiam tipui yra būdinga tai, kad vyriausybės vadovas yra reikšmingesnis už prezidentą. Lietuvos Konstitucijoje toks vienprasmiš ir originalus Vyriausybės vadovo pranašumas nėra konstatuotinas. Greta to, Lietuvos Respublikos Prezidentas taip pat nėra renkamas parlamente.

Netikram parlamentarizmui, pagal Loewensteiną, yra būdingi tiesioginiai parlamento ir prezidento rinkimai ir atsirandanti šių institucijų pusiausvyra. Kaip rezultatą ir kitą požymį Loewensteinas nurodo iš čia kylantį vyriausybės santykinumą. Šio požymio būdingumą Lietuvai pažymi visi. Nors Lietuvos Respublikos Prezidentas santykiuose su stipriu parlamentu nėra lygiavertis, visgi jis konstitucinėje teisėje yra sumanytas kaip institutas, atliekantis atsvaro funkcijas. Be to, Lietuvos Konstitucijoje esančius vyriausybės galios įgaliojimus sumenkina kitų dviejų galios polių egzistavimas.

Taigi, sekant Loewensteino kriterijais, Lietuvos valdymo forma yra apibūdintina ne tiek kaip klasikinis, kiek kaip netikras parlamentarizmas.

3.1.3. Klasifikavimas, remiantis pusiau prezidentizmo teorija

Jeigu tarsime tarp parlamentarizmo ir prezidentizmo egzistuojant trečiąjį kelią, tai Lietuvos valdymo sistemos klasifikavimui, atsižvelgiant į skirtingus metodus⁹⁰, atsivers šios klasifikavimo galimybės:

Brunneris⁹¹ skiriamuoju mišrios sistemos bruožu iškelia dvigubą vyriausybės atsakingumą parlamentui ir valstybės prezidentui. Lietuvoje Ministrui Pirmininkui visų pirma reikia pakankamo Prezidento pasitikėjimo tam, kad jis būtų pasiūlytas. Pagaliau jam reikia ir parlamento pasitikėjimo, kuris turi išreikšti pasitikėjimą ir asmeniškai juo, ir Vyriausybės programa. Dvigubas atsakingumas pasireiškia dar ir tuo, kad Vyriausybė privalo sugrąžinti savo įgaliojimus ir po Seimo, ir po Prezidento rinkimų. Pagaliau Vyriausybė nuo pareigų gali būti nušalinta tiesiogiai, Seimui pačiam pareiškus nepasitikėjimo votumą, ir atitinkamą sprendimą Seime priėmus Prezidento iniciatyva. Taigi Lietuvos Vyriausybė yra atsakinga ir prieš Seimą, ir prieš Prezidentą. Kadangi parlamentiniai elementai turi didesnę svarį, tai Lietuvos Konstitucijos valstybės organizavimo modelis, sutinkamai su Brunnerio sistematika, yra klasifikuotinas kaip mišri „parlamentiškai-prezidentinė“ sistema⁹².

Jeigu Lietuvos Konstitucija bus matuojama trimis Duverger⁹³ kriterijais, tai ji atrodo esanti pusiau prezidentinė sistema. Lietuvos Prezidentas išrenkamas tiesioginiuose Prezidento rinkimuose. Pareigoms atlikti jam yra suteikta aukščiausia kompetencija. Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas bei jo kabinetas yra skiriami esant Seimo pasitikėjimui. Tuo būdu yra išpildomi visi Duverger kriterijai. Atsižvelgdamas į prezidento kompetencijos bruožus, jis išskiria tris pusiau prezidentalizmo pasireiškimo formas. Lietuva negali būti apibūdinta kaip pusiau prezidentinės valstybės forma, kurioje valstybės vadovas daugiausia atlieka grynai reprezentatyvias funkcijas. Taip pat Lietuva nepriskirtina šalims, kuriose prezidentui yra suteikta ypač didelė galia, kaip, pavyzdžiui, Prancūzijoje. Trečiajai pusiau prezidentalizmo pasireiškimo formai Duverger priskiria šalis, kuriose yra konstatuotinas subalansuotas kompetencijos pasidalijimas tarp prezidento ir vyriausybės užsienio politikos srityje arba ypatingu parlamento paleidimo atveju, esant nepasitikėjimo vyriausybe votumui. Lietuvos valstybės organizavimo modelis, žvelgiant Duverger žvilgsniu, būtų pusiau prezidentinės sistemos pasireiškimo atvejis su subalansuotu kompetencijos pasidalijimu tarp prezidento ir vyriausybės.

Su Šveicarija, tai yra su vienintele šiandien aktuali sistema, kurią Lijphartas pateikia kaip pusiau prezidentalizmo pavyzdį, Lietuva neturi paralelių. Kai vykdomoji valdžia yra priklausoma nuo įstatymų leidžiamosios valdžios, ir vykdomoji valdžia nėra tautos renkama, kaip ir yra Lietuvoje, Lijphartas išvelgia parlamentinę valdymo sistemą. Šiai sričiai jis priskiria visas Europos konstitucijas⁹⁴, išskirdamas iš jų tik penktąją Prancūzijos Respubliką, kaip prezidentinę sistemą.

Pagaliau, jeigu pusiau prezidentizmą apibrėšime remdamiesi Sartori⁹⁵, tai visų pirma pastebėsime aiškų atitikimą trims iš jo pateikiamų penkių kriterijų. Lietuvos Prezidentas yra renkamas tiesioginiuose viešuose rinkimuose penkeriems metams. Taipogi egzistuoja duali vykdomoji valdžia, susidedanti iš Prezidento ir Vyriausybės. Pagaliau Lietuvos Respublikos Prezidentas yra taip pat nepriklausomas nuo Seimo ir turi savo valią realizuoti per Vyriausybę.

Neaišku, ar esama ir Sartori reikalaujamo Vyriausybės nepriklausomumo nuo Prezidento. Lietuvos Prezidentas savo iniciatyva negali atleisti nei Ministro Pirmininko, nei ministro. Ministrą atleisti jis gali tik gavęs atitinkamą Ministro Pirmininko pasiūlymą. Panašiai yra apribotos ir jo galimybės atleisti Vyriausybės vadovą. Šiuo klausimu

Prezidentas gali parodyti iniciatyvą, tačiau tam jam neišvengiamai yra būtinas ir parlamento pritarimas. Priešingai Seimas išlieka nepriklausomas nuo Prezidento iniciatyvos. Pareiškęs nepasitikėjimo votumą, jis gali bet kuriuo metu atleisti Ministrą Pirmininką ir taip nulemti visos Vyriausybės likimą. Atsižvelgiant į šiuos požymius, galima tvirtinti, kad Lietuvoje egzistuoja plati Vyriausybės nepriklausomybė nuo Prezidento.

Paskutiniu metu reikalavimu Sartori iškelia galimybę faktinį viešpatavimą padalinti dualiai vykdomajai valdžiai. Jeigu Lietuvos Respublikos Prezidentas yra įtakingiausias asmuo vienoje iš partijų, koku buvo A. Brazauskas nuo savo kadencijos 1993 metais pradžios, tai jis gali dominuoti ir Vyriausybėje tol, kol ši partija (arba partijos) išlaiko valdančiąją daugumą. Ši situacija Lietuvoje nuo 1996 metų nebeegzistuoja. Su Seimo rinkimais santykių pobūdis pasikeitė iš esmės. Šiandien konservatorių Ministras Pirmininkas G. Vagnorius gali bet kuriuo metu remtis didžiąja vidurio-dešinės koalicijos dauguma Seime, tuo tarpu Prezidentas V. Adamkus tokios plačios paramos neturi. Taigi yra realizuojama galimybė politinį viešpatavimą suteikti dualiai vykdomajai valdžiai. Lietuvos valstybės organizavimo modelis atitinka ir Sartori pusiau prezidentizmo kriterijus.

Taigi pagal visus skirtingus požiūrius (su viena išimtimi - Lijpharto pozicija) Lietuvos Konstitucijos valstybės organizavimo modelis yra klasifikuotinas pusiau prezidentinėms sistemoms.

4. Pusiau prezidentizmo egzistavimas

Tam, kad būtų galima ieškoti atsakymo į klausimą, ar priėmus 1992 metų Lietuvos Konstituciją, buvo pasukta mišraus tarp prezidentinės ir parlamentinės sistemų kelio link, pirmiau būtina atsakyti į klausimą, ar šitoks kelias valstybės teisėje iš viso egzistuoja. Tokiu žingsniu yra atmetami populiarūs sistematizavimo būdai tam, kad iš pagrindų būtų pritarta pusiau prezidentizmui, tačiau tuo pat metu yra paliekamas atviras priešingas klausimas, ar kartu su tuo bus kalbama ir apie savarankišką tipą⁹⁶.

Pusiau prezidentizmo kaip savarankiško tipo rėmėjai savo poziciją grindžia įrodinėdami, kad pusiau prezidentizmas esąs tinkamas tam, kad suvienytų priešingas prezidentizmo ir parlamentarizmo tikslų sampratą ir sujungtų abiejų sistemų pranašumus. Šiais pranašumais būtų

parlamentarizmo demokratinis legitimumas ir sprendimų priėmimo greitumas prezidentizme⁹⁷.

Be to, žvelgiant į besitransformuojančius Rytų Europos kraštus kaip tinkamiausią jiems sprendimą, būtų tikslinga rekomenduoti pusiau prezidentizmą, kaip išeitį iš situacijos, kurioje aptinkamas istorinis priešiskumas prezidentinės sistemos autokratiškumui. Tačiau, kita vertus, pradinėje transformacijos fazėje dar neegzistuoja parlamentarizmui būtina išplėtotą partinę sistemą. Šios sistemos pranašumu būtų jos lankstumas⁹⁸. Pusiau prezidentinės sistemos kitaip nei parlamentinės, nelūžinėja, kai parlamentas nebūna pajėgus priimti sprendimų. Šitokiais atvejais sistemos svorio centras be jokių sunkumų gali būti permestas prezidentui⁹⁹.

Nors dažniausiai šis argumentas gali būti priimtas be apribojimų, tačiau šio požiūrio šalininkai kalba vien tik apie ypatingą parlamentarizmo pasireiškimą, kartu nesistengdami paaiškinti, kad čia yra kalbama apie trečiąjį kelią tarp abiejų polių. Argumentų, kurie skatintų pusiau prezidentizmą išskirti kaip *sui generis* sistemą, ne taip jau ir gausu. Dažnai yra nurodoma, kad tarp parlamentarizmo ir prezidentizmo nesant kitos sistemos, kai kurias konstitucijas (pavyzdžiui, Weimaro Respublikos, Penktosios Prancūzijos Respublikos) darosi neįmanoma klasifikuoti¹⁰⁰. Tačiau tik mažai ką šiuo argumentu pavyksta įtikinti, nes, anot daugumos vyraujančios nuomonės šalininkų, pavyksta klasifikuoti ir šias konstitucijas¹⁰¹. Tačiau turėtų būti konstatuojama, kad sistematiškai priskirti penktąją Prancūzijos Respubliką valdant de Gaulle'ui arba Mitterand'ui yra sunku. Dažniausiai ji yra apibūdinama kaip parlamentinė, bet iš dalies taip pat ir kaip prezidentinė. Tai nekelia nuostabos, nes Prancūzijos konstitucija remiasi skirtingomis tendencijomis. Maži pokyčiai šitaip suformuluotos konstitucijos tikrovėje gali vesti prie skirtingų klasifikacinių išvadų. Tai pasakytina apie sistemą, kuri yra santykinai nutolusi nuo grynos parlamentinės formos, ir tai taip pat neturėtų stebinti. Mano nuomone, čia glūdi ir alternuojančių fazių teorijos ištakos. Ji nėra trečiosios, tarp parlamentarizmo ir prezidentizmo esančios sistemos požymis, bet tik analitinis požiūris į valdžių sistemą, kuri dėl imanentinės veikimo laisvės kartais gali būti išdėstyta kaip parlamentinė, o kartais – kaip prezidentinė¹⁰². Naujos, už parlamentarizmo ir prezidentizmo ribų išsėinančios sistematizavimo koncepcijos būtinumas iš to neišplaukia.

Vėliau pusiau prezidentizmo šalininkų buvo parodyta, kad atsi-

žvelgiant į naujausią konstitucinę plėtrą Rytų Europoje, kurioje galime atpažinti stiprią tendenciją link šio tipo, bipoliniu dalijimu besiremiančios klasifikavimo teorijos toliau tikrai nebegali išsilaikyti¹⁰³. Šis argumentas taip pat neatlaiko kritikos. Kaip pripažino pats pusiau prezidentizmo pradininkas Bahro, prieš tai, kol bus galima daryti turiningus palyginimus, būtina detaliai išanalizuoti kiekvienos atskiros šalies konstitucinę teisę ir konstitucinę tikrovę¹⁰⁴. Kartu, taria Bahro, "...būtų sužinota, ar Duverger požiūris į konstituciją ir politikos mokslus gali tapti vaisingu"¹⁰⁵. Tuo pačiu metu maždaug trisdešimtyje¹⁰⁶ Rytų Europos kraštų prasidėjęs audringas transformacijos procesas Vakarų Europos mokslui sudarė milžiniškų sunkumų. Šių valstybių konstitucinei teisei ištirti reikia laiko ir juo daugiau laiko reikia pažinti ir stebėti visiškai skirtingą tų kraštų konstitucijų raidą, tai yra tai, kaip rutuliojasi dabartinė konstitucinė tikrovė. Konstitucinė tikrovė ir politinė kultūra valdymo sistemą veikia¹⁰⁷ formuojančiai. Todėl nestebina visuotina tendencija sistemų palyginimą atlikti formaliai, tai yra remiantis tik konstitucijų teksta, aplenkiant konstitucinę tikrovę. Šiame straipsnyje minėti Rytų teisės ekspertai, pavyzdžiui Brunneris, tuo klausimu kalba apie didžiulius sunkumus. Suprantama, yra ir išimčių, kaip pavyzdžiui, Rusijos Konstitucija, kuri yra gana detaliai išanalizuota¹⁰⁸. Esant tokiam fonui nestebina tai, kad tipologizuoti valdymo sistemą yra ypač sunku, jei nėra žinoma pati sistema, kuri tikrąja šio žodžio prasme ir leidžia ją pažymėti ar kaip parlamentinę, ar kaip prezidentinę. Todėl, pripažinus dvigubos vykdomosios valdžios egzistavimą, priartėjam prie trečiojo kelio pripažinimo. Taip yra užbėgama už akių būtinybei atlikti detalią analizę ir, prisidengus pusiau prezidentizmo sąvoka, vis dėl to yra pajėgiama sistemą apibendrinti. Lijphartas, kuris labai ribotai aptaria trečiąjį kelią, atkreipia dėmesį į tai, kad vidurys tarp polių galėtų būti aptinkamas, bet vis dėl to šitokia tiksli padėtis būtų absoliuti išimtis¹⁰⁹. Atsižvelgus į šiuos pasakymus, galėtume prieiti prie išvados, kad daugialypes Rytų Europos valdymo sistemas, atlikus tikslesnę analizę, galime klasifikuoti pagal bipoliarines dalijimo teorijas (*Zweiteilungslehre*)¹¹⁰. Taigi Rytų Europos vystymasis nėra argumentas prieš bipoliarinį požiūrį.

Taip pat lieka neaišku, kodėl pusiau prezidentizmas, kuris daugiau nei 25 metus propaguojamas, šiais laikais suranda tik menką atgarsį¹¹¹, jeigu kaip aiškinimo prielaidos nebus priimti jau pristatyti sistematizavimo sunkumai, iškilę Europoje, nukritus geležinei užuolaidai.

Kitais argumentais yra šie teiginiai: kad pusiau prezidentizmas naujai išplėtojo senesniąją prezidentinę sistemą ir greta to kokybiškai atrodo esąs geresnis nei parlamentinė sistema¹¹²; arba kad konstitucinių sistemų įvairovė yra per didelė dvipoliam skirstymui ir todėl pusiau prezidentinis požiūris pasidaro būtinas¹¹³. Šie pagrindimai yra silpni, nes, kas dėl pirmojo argumento, tai kokybė yra gana reliatyvi sąvoka, o dėl antrojo, – tai negalima suprasti, kodėl dideliuose parlamentarizmo soduose negalima leisti augti daugybei margų ir kartu skirtingų augalų. Tolesnis parceliavimas atitinka būtent tikrai vokišką tvarkos supratimą, tačiau yra nereikalingas.

Argumentas už tai, kad pusiau prezidentizmas yra atmestinas kaip *sui generis* tipas, mano nuomone, kyla iš nepakankamo juridinio atitinkamų kriterijų įgyvendinimo. Faktas, kad ne tik parlamentas galėtų apspręsti vyriausybės sudarymą ir vyriausybė būtų vienodai priklausoma ir nuo parlamento, ir nuo prezidento, juridškai yra sunkiai suvokiama¹¹⁴. Le Devellec nurodo, kad čia kalbama apie "politinius kintamuosius", kurie turi sąryšį su vyriausybės praktika¹¹⁵.

Norint klasifikuoti pusiau prezidentizmą kaip valdymo formą *sui generis*, reikia nurodyti, kad jam negalioja nei parlamentinės, nei prezidentinės sistemų pagrindiniai bruožai. Tik pusiau prezidentizme vyriausybė turėtų būti priklausoma kartu ir nuo parlamento, ir nuo prezidento¹¹⁶. Tačiau čia turėtų būti pastebėtas apribojimas – priklausomybė nėra lygiavertė. Tai buvo išryškinta Lietuvos pavyzdžiu. "Pusiau prezidentas" (*der Semipräsident*) Lietuvoje turi galimybę formaliai pasiūlyti vyriausybę. Tačiau galutinį sprendimą priima parlamentas. Jo valios neįgyvendinti (dviguba investitūra) Vyriausybės vadovas (ir kabinetas) negali. Taip pat ir atleidžiant Vyriausybės vadovą, galutinį sprendimą priima parlamentas. Prezidentas tegali iškelti šį klausimą parlamentui ir pateikti pasiūlymą. Jeigu egzistuoja tvirta parlamentinė dauguma, tai ji ir sprendžia, kaip tai yra Austrijoje, Airijoje ir Islandijoje¹¹⁷. Taigi dviguba atsakomybė tėra tik regimybė. Ji nėra tinkamas kriterijus valdymo sistemoms atskirti¹¹⁸.

Lietuvos Konstitucijos palyginimas su Penktosios Prancūzijos Respublikos Konstitucija parodė, kad tarp jų abiejų egzistuoja žymūs sisteminiai skirtumai. Ir nepaisant to, jas abi būtų galima apibendrinti remiantis "pusiau prezidentizmo" kategorija. Tai šitokiam požiūriui suteikia neryškumo ar daugiaprasmiškumo¹¹⁹.

Be to, bipolinio požiūrio išsaugojimas yra prasmingas dėl sisteminių priežasčių. Trečiojo kelio įvedimas skatintų toliau įvesti ir naujas sistemas, nes "kiekvienas valstybės apibendrinimas visuomeniniu,

socioekonominiu bei teisiniu požiūriu su visomis savo detalėmis ir ypatybėmis galų gale yra *sui generis* struktūra”¹²⁰.

Baigiant galima konstatuoti, kad pusiau prezidentizmą galima laikyti kaip sąlyginį konkrečių valdymo sistemų, priklausančių parlamentarizmo tipui, pažymėjimą. Sąvoka gali aprašyti parlamentarizmo viduje egzistuojančius laipsniškus skirtumus, tačiau netinka išryškinti esminius bruožus. Duverger nuorodai, kad parlamentarizmas ir prezidentizmas yra tik analitiniai modeliai¹²¹, galima pritarti. Šie analizės modeliai, skirtingai nei pusiau prezidentizmas, paaiškina esminius bruožus. Pusiau prezidentizme negalima įžvelgti trečiojo kelio arba valdymo formos *sui generis*.

Pusiau prezidentizmas yra ne daugiau kaip bandymas nustatyti parlamentinę sistemą, kartu įvedant ir ypatingą prezidento padėtį¹²², gaunamas arba iš pat pradžių atitinkamai konstruojant konstituciją, arba, kaip buvo Lietuvoje, skirtingoms politinėms nuomonėms pasiekus kompromisą konstitucijos koncepcijos klausimu.

Išvados ir pasiūlymai

Lietuvos Konstitucijos analizė parodė, kad Vakarų Europoje mažai žinomas Lietuvos Respublikos 1992 metų Konstitucijos modelis atitinka tarptautinius standartus. Nors ir esama pavienių skolinių iš kitų konstitucinių modelių, tačiau joje dominuoja nuosavas kamienas. Joje egzistuoja daugelis tiesioginių paralelių su parlamentariška Lietuvos 1922 metų Konstitucija. Tačiau Lietuvoje nebuvo padaryta klaida ir pastaroji Konstitucija, įvedus atitinkamas modifikacijas, po nepriklausomybės atstatymo nebuvo vėl priimta galioti. Toks poelgis būtų ignoravęs 70 metų konstitucijų istoriją ir įgytą istorinį patyrimą. Nors Lietuvos Konstitucijos kūrėjams, 1992 metų Konstitucijoje užfiksuotame valstybės organizaciniame modelyje nepavyko atrasti trečiojo kelio tarp parlamentarizmo ir prezidentizmo: ši Konstitucija pateikia įdomų modelį, kuris priskiriamas parlamentinių sistemų spektrui ir išlaiko pavienius prezidentinio pobūdžio požymius. Dėl to, mano nuomone, nesvarbu, ar ji bus vadinama netikru parlamentarizmu (Loewensteino pavyzdžiu), ar apibūdinama kaip egzekutyvus-kooperacinis modelis (Steffani pavyzdžiu), ar klasifikuojama kaip pusiau prezidentinis modelis, įsijungiantis į parlamentinę valdymo sistemą, ar atmetant “klasifikacinę klampynę” (*Klassifikationswust*) Beyme pavyzdžiu pasiliksime prie bendro konstatavimo, kad turime reikalą su parlamentine sistema.

Taip pat ir Lietuvos Konstitucinis Teismas savo 1998 metų sausio mėnesio nutarimu¹²³ pabrėžė, kad Lietuvos Konstitucija gali būti išaiškinta kaip parlamentinė sistema. Šia dalimi Konstitucinio Teismo sprendimu galima sekti be apribojimo. Ir atvirkščiai, dėl jau minėtų priežasčių yra atmetinas išaiškinimas, kad Lietuvos Konstitucija išpildo taip pat ir esminius savarankiškos pusiau prezidentinės valdymo sistemos kriterijus. Visgi būtų priimtinas sistemos aprašymas kaip parlamentinės su pavieniais pusiau prezidentiniais elementais.

Platus Lietuvos Konstitucijos kokybės įvertinimas yra galimas tik po kelerius metus trukusio praktinio jos taikymo patirties. Konstitucijos veikimo tikrovėje išryškėja, ar konkretūs pokyčiai, kaip, pavyzdžiui, du radikalūs politinio kurso pasikeitimai (1992 ir 1996 metais) buvo paskatinti transformacijos proceso atmetimo ar specifinių teisinių aplinkybių, tokių kaip rinkimų sistema. Vėlesniam įvertinimui tikrai esminės reikšmės turės taip pat ir įgytas praktinis patyrimas apie Prezidento pareigybę, Prezidentui A. Brazauskui perdavus savo įgaliojimus. Tačiau pirmuosius vertinimus bus galima daryti ne anksčiau kaip 1999 metais.

Nepaisant to, galime tvirtai teigti, kad Lietuvos valstybės organizacinis modelis iki šiol veikia labai patenkinamai. Pagrindinė Lietuvos, kaip ir daugelio kitų besitransformuojančių Rytų Europos kraštų, problema yra nepakankamai platus politinio vadovavimo klodas ir nesiformavęs bei stipriai kintantis partinis kraštovaizdis.

Nepaisant to, kad šiuo momentu įmanomas tik negalutinis sprendimas dėl Lietuvos Konstitucijos valstybės organizacinio modelio, visgi pabaigai turi būti pateikta keletas siūlymų. Jie apima Konstituciją ir Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymą. Tačiau dėl to neturėtų kilti įspūdis, kad yra stengiamasi teikti įvairius pagerinimo pasiūlymus, kylančius iš Vakarų Europos konstitucinės teisės supratimo, ir tuo siekiama pamokyti. Todėl čia bus susilaikoma nuo pasiūlymų, kurie, mano supratimu, galėtų keisti sistemą. Pateikiami pasiūlymai labiau turėtų būti atsparos taškais diskusijoms apie dalinius, sistemai imanentiškus pakeitimus.

Pirmieji du siūlymai apima Lietuvos Prezidento kompetenciją. Pirmia, turėtų būti apmąstyta, ar nevertėtų pakeisti valstybės vadovo kompetencijos, apibrėžtos 84 straipsnio 1 punktu ta linkme, kad ateityje būtų minimizuoti galimi nuostoliai dėl trinties tarp Užsienio reikalų ministerijos ir Prezidentūros. Tai būtų įmanoma realizuoti, pavyzdžiui, jeigu ne tik užsienio politikos įgyvendinimas, bet ir sprendimų priėmimas esminiais jos klausimais būtų vykdomas kartu su vyriausybe.

Kitas pasiūlymas yra dėl Konstitucijos 84 straipsnio 9 punkto, ir dėl Vyriausybės įstatymo 6 straipsnio 3 dalies. Pagal tai Prezidentas turi įgaliojimą atmesti Ministro Pirmininko pasiūlytas kandidatūras į ministrų postus. Kadangi Ministras Pirmininkas šiuo atveju pagal Vyriausybės įstatymo 6 straipsnio 3 dalį turi per dešimt dienų pasiūlyti kitą kandidatą, tai Prezidentas čia igauna galimybę santykinai stipriam poveikiui. Prezidento įgaliojimais ministro atleidimo ir paskyrimo atvejais turėtų būti apriboti tik formaliu aktu. Ateityje pasirinkimas turėtų likti išimtinai tik Ministro Pirmininko nuožiūrai.

Du kiti pasiūlymai turėtų stabilizuojantį poveikį vyriausybei:

Turėtų būti pakeista Konstitucijos 92 straipsnio 4 dalis. Ji numato, kad įvykus Prezidento rinkimams, Vyriausybė turi sugrąžinti savo įgaliojimus. Tačiau Vyriausybės sudarymas, kaip jau buvo apibūdinta, visų pirma yra nulemtas egzistuojančios daugumos Seime. Todėl Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo po Prezidento rinkimų būtų galima atsisakyti.

Konstitucijos 69 straipsnio 9 punktas, mano nuomone, turėtų būti pakeistas taip, kad pavienio ministro atšaukimas toliau nebebūtų įmanomas parlamentui pareiškus jam nepasitikėjimo votumą. Kadangi pagal Konstitucijos 96 straipsnio 1 dalį Vyriausybė veikia kaip kolegialus organas, tai būtų tikslinga apsvarstyti, ar nėra verta nepasitikėjimo votumo instrumentą pagal Konstitucijos 67 straipsnio 9 dalį apriboti tik Ministru Pirmininku ir tuo pačiu visa Vyriausybe. Kaip alternatyva galėtų būti mažinama galimybė Ministrui Pirmininkui prisiimti sau atskiram ministrui pareikštą nepasitikėjimą ir tuo galėti bet kuriuo metu iššaukti ir visos Vyriausybės atsistatydinimą. Ši galimybė jau egzistavo Lietuvos 1938 metų Konstitucijoje. Abiem atvejais būtų geriau užtikrintas ribotas nepasitikėjimo votumo veikimas, nei dabartiniu atveju, galiojant neapibrėžtai 67 straipsnio 9 punkto normai.

Greta šių Konstitucijos pakeitimų galėtų būti atlikti pakeitimai ir Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatyme. Jie neliečia pačios rinkimų sistemos. Lietuviškoji sistema, numatanti mažoritarinius rinkimus 71 tiesioginių rinkimų apygardoje ir greta to – 70 vietų gaunamų proporcinuose rinkimuose, jau pasiteisino. Abiejuose iki šiol vykusiuose Seimo rinkimuose buvo pasiekta aiški dauguma Seime, kuri nebuvo tiek ekstremali, kaip kraštuose, kurie praktikuoja grynai proporcingus rinkimus.

Pirmasis Seimo rinkimų įstatymo keitimo pasiūlymas siejasi su Lietuvos vykdoma tautinių mažumų politika. Nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atstatymo iš Vakarų daugelį kartų Vakarų dėmesys buvo at-

keiptas į vedamą gerą mažumų politiką¹²⁴. Ypač pažymėtinas vadinas "nulinis-sprendimas" pilietybės klausimu¹²⁵, politiniu požiūriu įrodęs savo stabilizuojantį ir pažangų pobūdį. Pagal šią taisyklę iki 1990 metų pabaigos visi asmenys, kurie tos normos įsigaliojimo metu gyveno Lietuvos Respublikos teritorijoje ir turėjo (teisėtą) pajamų šaltinį, galėjo per metus be jokių apribojimų priimti Lietuvos pilietybę. Kita norma, kuri mažumų politinėms organizacijoms iki 1996 metų suteikė ypatingą padėtį, buvo Seimo rinkimų įstatymo 76 straipsnis¹²⁶. Mažumų politinės organizacijos buvo atleistos nuo tuomet galiojusio 4% rinkiminio barjero. Įvedus visiems vienodą rinkimų barjerą (Seimo rinkimų įstatymo 88 straipsnio 2 dalis) ir iš Seimo rinkimų įstatymo išbraukus politines organizacijas, nuo 1996 metų tautinių mažumų partijos Seime tėra atstovaujamos tik dviem tiesioginiais mandatais (iki 1996 metų septyni mandatai). Padariusi pakeitimus, Lietuva įvedė teisės būklę, atitinkančią daugelį Vakarų Europos kraštų. Tačiau vertėtų pasvarstyti, ar tik neturėtų labai pozityvaus poveikio tai, jei tautinių mažumų partijoms nebūtų taikomas rinkiminis barjeras arba būtų įvestas specialus mažumų barjeras (apie 2-3%). Aš manau, kad tokia liberali taisyklė, galėtų būti labai naudinga būsimo Europos Komisijos vertinimo išvarkėse. Lietuva tautinių mažumų apsaugos srityje tuo aplenktų daugelį Vakarų Europos kraštų ir atstatytų puikią savo mažumų apsaugą.

Galiojant dabartiniam rinkiminiam barjerui, pagal Seimo rinkimų įstatymo 88 straipsnio 2 dalį išryškėja reformos poreikis ir kitu atžvilgiu: pagal dabar galiojančią Seimo rinkimų įstatymo 88 straipsnio 2-3 dalių versiją rinkimo barjerui galioja išimtis, kai balsų, atiduotų už praėjusias barjerą partijas dalis yra mažesnė nei 60%. Šiuo atveju būtų apimamos ir partijos, likusios už rinkiminio barjero tol, kol būtų peržengta 60% balsų atiduotų už partijas dalis. 1996 metų rinkimuose tik penkios partijos persirito per rinkiminį barjerą ir jų bendras rinkėjų skaičius siekė 64,1%. Kitaip tariant, 35,9% balsų neturėjo jokios įtakančios vertės¹²⁷. Ateityje vieno trečdaliao rinkėjų balsų atkritimas Lietuvoje neturėtų būti politiškai palaikomas. Todėl Seimo rinkimų įstatymo 88 straipsnio 2-3 dalyse minimas procentas turėtų būti pakeistas ir padidintas iki 70-80 %. Taip būtų užtikrinta, kad be įtakančios vertės liktų ne daugiau kaip ketvirtis rinkėjų balsų.

Pagaliau, mano nuomone, pakeitimo reikalauja ir Seimo rinkimų įstatymo 87 straipsnio 2 dalis, kuri reikalauja, kad tiesioginiuose rinkimuose dalyvautų ne mažiau kaip 40 procentų rinkėjų. Šis reikalavimas

turėtų būti sumažintas, bent jau pakartotiniams rinkimams, nes vykstant rinkimų pakartojimams rinkimų, apygardoje labai greitai išryškėja visuotinis rinkėjų nuovargis.

Po to, kai Prezidentas A. Brazauskas 1993 metais, remiantis 83 straipsniu, turėjo grąžinti savo Seimo nario mandatą, Kaišiadorių rinkiminėje apygardoje buvo skelbiami papildomi rinkimai į vieną tiesioginę vietą. Po dviejų nesėkmingų "rinkimų bandymų", kuriuose nebuvo peržengtas 40% barjeras, 1994 metų gegužyje įvykusiame trečiajame rinkimų raunde rinkėjų aktyvumas tesiekė tik 10%¹²⁸. 1996 metų Seimo rinkimuose pirmajame etape rinkimų barjeras buvo neperžengtas keturiose rinkimų apygardose. Kartu su antruoju proporcinių rinkimų turu kitose apygardose čia buvo pakartoti ir mažoritariniai rinkimai. Tačiau ir po to du tiesioginiai mandatai liko neužimti¹²⁹. Minimalaus rinkėjų dalyvavimo tiesioginių rinkimų apygardose reikalavimai pagal Seimo rinkimų įstatymo 87 straipsnio 2 dalį turėtų būti suderinti su proporciniuose rinkimuose taikomais minimalaus rinkėjų dalyvavimo reikalavimais. Čia rinkimai yra laikomi galiojančiais, jeigu juose dalyvavo ne mažiau kaip 25% turinčiųjų rinkimo teisę (Seimo rinkimų įstatymo 88 straipsnio 1 dalis).

PASTABOS IR NUORODOS

¹ Šis straipsnis yra autoriaus disertacijos dalis, kuri yra priimta gynimui Hageno laisvajame universitete.

² *Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys*. – T. 1. – P. 31; Meissner. *Die Baltische Nationen*, 2. Aufl. Köln. – 1991. – S. 387; *Europa Archiv*. – 1990. – Nr. 45. – S. 375 f.

³ Ibid. – T. 1. – P. 32.

⁴ Ibid. – T. 1. – P. 32; *Selected Anthologie*. – Vilnius, 1991. – P. 6.

⁵ 75,42 % rinkėjų pasisakė už Konstitucijos projektą ir 21,06 % – prieš. Iš čia yra gaunami 56,76 %. perskaičius palankiai pasisakiusiuosius nuo visų rinkimų teisę turinčių skaičiaus; žr. rinkimų komisijos galutinius duomenis: *Lithuania weekly*. – 1992. – Nr. 39 (30. October – 05. November) – P. 1.

⁶ *Valstybės žinios*. – 1992. – Nr. 33 – 1014; *Parliamentary Record*. – 1992. – Nr. 11. – P. 2; Brunner. *Verfassungs- und Verwaltungsrecht der Staaten Osteuropas (VSO), Länderteil Litauen*. – Berlin, 1995.

⁷ Ši formuluoatė priklauso iš Vaclavui Havelui, kurį jis išsakė Aachene 1991 metų gegužės 9 dieną, atsiimdamas Karlo premiją. Žr.: *Europa Archiv*. – 1991. – Nr. 11. – S. D 284.

⁸ Herzog. *Ansprache anlässlich des Besuches des Präsidenten der Republik Litauen*

am 19. September 1994 in Bonn. – Bulletin. – 1994. – Nr. 88. – S. 819; Kinkel. *Die Zukunft des Baltikums liegt in Europa*. Die Welt v. 5.3. – 1994. – S. 7.

⁹ Bundesgesetzblatt. – 1996. – Nr. 41. – S. 2186 ff.

¹⁰ Žr.: Hollstein. *Perspektiven für eine europäische Integration Litauens*, in Hackmann. *Litauen – Nachbar im Osten Europas*. – Köln, 1996. – S.111 ff.

¹¹ Kurzer Überblick über die Staaten Osteuropas bei Seiffert. *Die Verfassungsfrage in der postkommunistischen Staaten*, Vortrag bei gleichnamigen Symposium vom 8. – 12.11.1993, in Schloß Salza. – S. 2.

¹² Tsatsos. *Das Grundgesetz im internationalen Wirkungszusammenhang der Verfassungen* // Battis / Mahrenholz / Tsatsos, dcrs. Titel. – Berlin, 1990. – S. 9 ff. (12 f.); Häberle. *Rechtsvergleichung im Kraftfeld des Verfassungsstaates: Methoden und Inhalte, Kleinstaaten und Entwicklungsländer* // Battis / Mahrenholz / Tsatsos, Op. cit., S. 71 ff.

¹³ Häberle. Op. cit., in Battis / Mahrenholz / Tsatsos, Op. cit. – S. 71 ff. (88 ff.).

¹⁴ Häberle. Op. cit., in Battis / Mahrenholz / Tsatsos, Op. cit. – S. 71 ff. (74).

¹⁵ Žr.: Tsatsos. Op. cit., in Battis / Mahrenholz / Tsatsos, Op. cit. – S. 13. und Seiffert, Op. cit. – S. 2.

¹⁶ Valstybės Žinios. – 1996. – Nr.120 – 2821.

¹⁷ Brunner. *Präsident, Regierung und Parlament – Machtverteilung zwischen Exekutive und Legislative*, in Luchterhand, *Neue Regierungssysteme in Osteuropa und der GUS*. – Berlin, 1996; S. 63 ff.; Bahro. *Zur Verbreitung einer Regierungsform zwischen Parlamentarismus und Präsidialismus*. – Osteuroparecht, 1997. – S. 2 ff. (3).

¹⁸ Brunner. Op. cit., in Luchterhandt, Op. cit. – S. 63. ff. (95).

¹⁹ Stein. *Staatsrecht*, 15. Aufl. – Tübingen, 1995, § 7 IV. – S. 54; Steffani. *Zur Unterscheidung parlamentarischer und präsidentieller Regierungssysteme*, *Zeitschrift für Parlamentsfrage (ZParl)*. – 1983. – S. 389 ff. (391); dcrs., *Semi-Präsidentialismus: Ein eigenständiger Systemtyp? Zur Unterscheidung von Legislative und Parlament*, *ZParl*. – 1996. – S. 621 ff. (631); dcrs., *Parlamentarische und präsidentielle Demokratie*. – Opladen, 1979. – S. 39; dcrs., *Parlamentarisch-präsidentielle "Mischsysteme"?* in Luchterhandt, Op. cit. – S.11 ff. (52 ff.); Zippelius. *Allgemeine Staatslehre*, 12. Aufl. – München, 1994, § 41. – S. 397; Stern. *Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland*, Bd. 1, 2. Aufl. – München, 1984, § 22 II 3. – S. 957; Le Divellec. *Die dualistische Variante des Parlamentarismus – Eine französische Sicht zur wissenschaftlichen Fata Morgana des semipräsidentiellen Systems*, *Zparl* 1996. – S. 145 ff. (145); Herzog. *Parlamentarisches Regierungssystem*, in Herzog u.a., *Evangelisches Staatslexikon*, Bd. 2, 3. Aufl., Stuttgart 1987. – S. 2428 ff. (2429 f.); dcrs., *Präsidialdemokratie*, in dcrs. u.a... – S. 2610 ff. (2611).

²⁰ Steffani. Op. cit., *Zparl* 1983. – S. 390 ff. (393); dcrs., Op. cit., in Luchterhandt. Op. cit. – S. 11 ff. (18).

²¹ Stein. Op. cit., § 7 IV. – S. 54; Stern. Op. cit., § 22 II 3. – S. 937; Steffani. Op. cit. – S. 39; Herzog. Op. cit., in dcrs., u.a., Op. cit. – S. 2428 ff. (2429); Lijphart. *Presidentialism and majoritarian democracy: Theoretical observations*, in Linz / Valenzuela. *The failure of presidential democracy*. – T. 1. – London, 1994. – P. 91 ff. (92).

²² Išsamiai apie JAV prezidentinę sistemą Zippelius. Op. cit., § 42. – S. 410 ff.

²³ Zippelius. Op. cit., § 41. – S. 397 ff. (397; 403); Herzog. Op. cit., in dcrs., u.a., Op. cit. – S. 2428 ff. (2428); Lijphart. Op. cit., in Linz / Valenzuela. Op. cit. – S.91 ff. (92).

²⁴ Steffani. Op. cit., *Zparl* 1983. – S. 390 ff. (391); dcrs., Op. cit., in Luchterhandt. Op. cit. – S. 11 ff. (43 ff.).

²⁵ Steffani. Op. cit. – S.39 ff.; ders, Op. cit., ZParl 1983. – S. 390 ff. (395 f.); ders, Op. cit., ZParl 1996. – S. 621 ff. (638); ders., Op. cit., in Luchterhandt. Op. cit. – S. 11 ff. (52 ff.).

²⁶ Steffani. Op. cit., in Luchterhandt. Op. cit. – S. 11 ff. (45 f.).

²⁷ Būdvardis „pusiau prezidentinė“ (*semipräsidentiel*) šiame darbe yra visgi pateikiamas, bet tik tiek kiek jis yra vartojamas autoriaus aptariamuose darbuose. Pats darbo autorius elgiasi priešingai ir vartoja būdvardį „prezidentinė“ (*präsidial*).

²⁸ Schmitt. *Verfassungslehre*, 3 Aufl. – Berlin, 1954. – S. 342 ff.

²⁹ Beyme. *Die parlamentarische Regierungssysteme in Europa*, 2. Aufl., München 1973. – S. 40 ff. (41).

³⁰ Beyme. Op. cit. – S. 40 ff.; Stern. Op. cit., Bd.1, § 22 III 2. – S. 978; Zippelius. Op. cit., § 41 II. – S. 403 ff.; Allemann. *Parlamentarismus*, in Nohlen, *Wörterbuch Staat und Politik*. – Bonn, 1995. – S. 493 ff. (495); Rausch. *Parlament, Parlamentarismus*, in Staatslexikon, Bd. 4, 7. Aufl. – Freiburg, 1988. – S. 296 ff. (301); Fraenkel. *Parlamentarisches Regierungssystem*, in Bracher. *Staat und Politik*. – Frankfurt, 1957. – S. 223 ff. (224f.); su iš dalies suminkštiniais kriterijais taip pat: Verney. *Parliamentary government and presidential government*, in Lijphart. *Parliamentary versus presidential government*, Oxford 1992. – S. 31 ff. (32 ff.).

³¹ Loewenstein. *Verfassungslehre*, 2. Aufl. – Tübingen, 1969. – S. 73 ff.

³² Ibid. – S. 73 ff.

³³ Ibid. – S. 77 ff.

³⁴ Ibid. – S. 86 ff.

³⁵ Ibid. – S. 90 ff.

³⁶ Ibid. – S. 92 ff.

³⁷ Ibid. – S. 94 ff.

³⁸ Ibid. – S. 103 ff.

³⁹ Ibid. – S. 109 ff.

⁴⁰ Ibid. – S. 120 ff.

⁴¹ Duverger. *A new political system model: Semi-Presidential Government*, European Journal of Political Research (EJPR) 8 (1980). – P. 165 ff.; Bahro / Vesper. *Das semipräsidentielle System – „Bastard“ oder Regierungsform sui generis?*, Zeitschrift für Parlamentsfragen (Zparl) 1995. – S. 471 ff.; Holtmann / Brinkmann / Pehle. *Semipräsidentalismus*, Politik – Lexikon, 2 Aufl. – München, 1994. – S. 587 (587); Brunner. *Parlamentarismus (Osteuropa)*, in Nohlen. Op. cit. – S. 498 ff. (501); Jesse / Nohlen. *Präsidentalismus, Präsidialsystem*, in Nohlen. Op. cit. – S. 617; Steinsdorff. *Die Verfassungsgenese der zweiten Russischen und fünften Französischen Republik in Vergleich*, Zparl 1995. – S. 486 ff. (490f., 504); Kaltefleiter. *Regierung, Regierungssysteme*, in Staatslexikon, Bd. 4, 7 Aufl. – Freiburg, 1988. – S. 766 ff. (767 f.); Brunner. *Präsident, Regierung und Parlament – Machtverteilung zwischen Exekutive und Legislative*, in Luchterhandt. Op. cit. – S. 63 ff. (82 ff.); Sartori. *Neither Presidentialism or Parliamentarism*, in Linz / Valenzuela. Op. cit. – P. 106 ff. (115, 110); Stepan / Skach. *Presidentialism and Parliamentarism in Comparative Perspective*, in Linz / Valenzuela. Op. cit. – P. 119 ff. (119 f.); Lijphart. Op. cit. – S. 6; ders., Op. cit., in Linz / Valenzuela. Op. cit. – S. 91 ff. (92 ff.); Linz. *Presidential or parliamentary democracy: Does it make a difference?*, in Linz / Valenzuela. Op. cit. – P. 3 ff. (48); Bahro. Op. cit., Osteuroparecht 1997. – S. 2 ff. (3f., 18); Sartori. *Comparative constitutional Engineering*. – London, 1994. – P. 83 ff.; Valstybės žinios. – 1998. – Nr. 5 – 99. – P. 59; Lejbo. *Semipräsidentialrepublik Rußland: Theorie und*

Praxis, in Osteuroparecht, 1997. – S. 33 ff. (33f.) m.w.N. von russischen Staatsrechtlern.

⁴² Kaltefleiter. *Die Funktion des Staatsoberhauptes in der parlamentarischen Demokratie*. – Opladen, 1970.

⁴³ Ibid. – S. 128.

⁴⁴ Kaltefleiter. Op. cit. – S. 130.

⁴⁵ Kaltefleiter. *Regierung und Regierungssysteme*, in Staatslexikon, Op. cit. – S. 766 ff. (778).

⁴⁶ Kaltefleiter. Op. cit., in Staatslexikon. Op. cit. – S. 766 ff. (778).

⁴⁷ Bahro / Vescr. Op. cit., Zparl 1995. – S. 471 ff. (473).

⁴⁸ Duverger. Op. cit., EJPR 8 (1980). – S. 165 ff. (185).

⁴⁹ Duverger. Op. cit., EJPR 8 (1980). – S. 165 ff. (166); Bahro / Vescr, Op. cit., Zparl 1995. – S. 471 ff. (476).

⁵⁰ Duverger. Op. cit., EJPR 8 (1980). – S. 165 ff. (167).

⁵¹ Ibid. – S. 165 ff. (170).

⁵² Ibid. – S. 165 ff. (173).

⁵³ Furtak. *Staatspräsident-Regierung-Parlament in Frankreich und in Rußland: Verfassungsnorm und Verfassungspraxis*, Zeitschrift für Politikwissenschaften (ZPol) 6 (1996). – S. 945 ff. (945); o taip pat: Bahro / Vescr. Op. cit., Zparl 1995. – S. 471 ff. (473);

⁵⁴ *Litauisches Verfassungsgericht*, in *Valstybės žinios*. – 1998. – Nr. 5 – 99 (P. 59).

⁵⁵ Bcymc. *Systemwandel in Osteuropa*. – Frankfurt, 1994.

⁵⁶ Ibid. – S. 254.

⁵⁷ Ibid. – S. 255.

⁵⁸ Ibid. – S. 239.

⁵⁹ Ibid. – S. 254, 257 ir 262.

⁶⁰ Brunner. Op. cit., in Luchterhandt, Op. cit. – S. 63 ff. (82 f.).

⁶¹ Lijphart. Op. cit. – S. 1 ff. (8 ff., 20); ders., Op. cit., in Linz / Valenzuela. Op. cit. – S. 91 ff. (93, 95); su Lijpharto pažiūromis iš esmės sutinkama: in Linz. Op. cit., in Linz / Valenzuela. Op. cit. – S. 3 ff. (48 f.).

⁶² Sartori. Op. cit. – S. 83 ff. (121 ff.); ders., Op. cit., in Linz / Valenzuela. Op. cit. – S. 106 ff.

⁶³ Ibid. – ff. (132 f.).

⁶⁴ Ibid. – ff. (132 f.).

⁶⁵ Ibid. – ff. (137 f.).

⁶⁶ *Baltic Observer*. – 1994. – Nr. 25. – P. 2.; *Neue Züricher Zeitung* v. 19. 10. 1995.

⁶⁷ Apinis/Misiulis. Op. cit., KAS/Auslandsinformationen, 1997, Heft 4. – S. 25 ff. (31); *Süddeutsche Zeitung* v. 09.02, 1996; *Frankfurter Rundschau* v. 09.02, 1996.

⁶⁸ Hollstein. Op. cit., in Hackmann. Op. cit. – S. 111 ff. (120); *Frankfurter Allgemeine Zeitung* v. 06.01.1994.

⁶⁹ *Baltic Observer*. – 1994. – Nr. 1. – P. 2.

⁷⁰ *Baltic Observer*. – 1994. – Nr. 4. – P. 2.

⁷¹ *Baltic Observer*. – 1994. – Nr. 2. – P. 2.

⁷² *Baltic Observer*. – 1994. – Nr. 4. – P. 2.

⁷³ *Baltic Observer*. – 1994. – Nr. 25. – P. 2.

⁷⁴ *Baltic Observer*. – 1994. – Nr. 27. – P. 2.

⁷⁵ *Baltic Observer*. – 1994. – Nr. 33. – P. 2.

⁷⁶ *Neue Züricher Zeitung* v. 19. 10. 1995.

⁷⁷ Langeron. – *Frankreich – eine verfassungsrechtliche Anomalie?*, Juristenzeitung 1996. – S. 170 ff. (173).

⁷⁸ Apinis/Misiulis. Op. cit., KAS/Auslandsschriften, 1997, Heft 4. – S. 25 ff. (37).

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Prezidento Algirdo Brazausko kalba per Lietuvos televiziją.

⁸⁰ *Valstybės žinios*. – 1998, Nr. 5 – 99.

⁸¹ *Valstybės žinios*. – 1998, Nr. 5 – 99. – P. 60.

⁸² Stein. Op. cit., § 7 IV. – S. 54; be to palygink su šio darbo 19 išnaša.

⁸³ Zippelius. Op. cit., § 41. – S. 397 ff. (397; 403); be to palygink su šio darbo 21 išnaša.

⁸⁴ Steffani. Op. cit., in Luchterhandt, Op. cit. – S. 11 ff. (45 f.).

⁸⁵ Schmitt. Op. cit. – S. 342 ff.

⁸⁶ Beyme. Op. cit. – S. 40 ff.; be to palyginkite su šio straipsnio 27 išnaša.

⁸⁷ Žiūrėk šio sraipsnio 2-ą skyrelį.

⁸⁸ Lietuvos nepriklausomybė buvo atstatyta 1990.3.11.

⁸⁹ Loewenstein. Op. cit. – S. 73 ff.; be to palygink su šio straipsnio 28 išnaša.

⁹⁰ Žr.: šio straipsnio 2.c. skyrių.

⁹¹ Brunner. Op. cit., in Luchterhandt, Op. cit. – S. 63. ff. (82 f.).

⁹² Ibid.: Luchterhandt, Op. cit. – S. 63. ff. (S. 82, Fn. 46 und S. 113).

⁹³ Duverger. Op. cit., EJPR 8 (1980). – S. 165 ff. (167 ff.).

⁹⁴ Lijphardt. Op. cit. – S. 1 ff. (6).

⁹⁵ Sartori. Op. cit. – S. 83 ff. (121 ff.).

⁹⁶ Furtak. Op. cit., Zpol, 1996. – Nr. 6. – S. 945 ff. (965); Bahro. Op. cit., Osteuroparecht 1997. – S. 2 ff. (3).

⁹⁷ Brunner. Op. cit., in Nohlen. Op. cit. – S. 500. ff. (502).

⁹⁸ Brunner. Op. cit., in Nohlen. Op. cit. – S. 500. ff. (502); ders., Op. cit., in Luchterhandt, Op. cit. – S. 63. ff. (101); Duverger. Op. cit., EJPR 8 (1980). – S. 165 ff. (186).

⁹⁹ Brunner. Op. cit., in Nohlen. Op. cit. – S. 500. ff. (502).

¹⁰⁰ Bahro. Op. cit., Zparl 1995. – S. 471 ff. (471).

¹⁰¹ Steffani. Op. cit., Zparl 1983. – S. 390 ff. (395f.); ders., Op. cit., in Luchterhandt, Op. cit. – S. 11 ff. (55). Langeron. Op. cit., JZ 1996. – S.170 ff. (172); Loewenstein, Op. cit. – S. 90 ff. und 94 ff; Herzog. Op. cit.; Evangelisches Staatslexikon, Op. cit. – S. 2428 ff. (2429 und 2431); Lijphardt. Op. cit., in Linz / Valenzuela. Op. cit. – S.91 ff. (94 f.).

¹⁰² Langeron. Op. cit., JZ 1996. – S.170 ff. (172 und 174).

¹⁰³ Bahro / Vesper. Op. cit., Zparl 1995. – S. 471 ff. (476).

¹⁰⁴ Bahro. Op. cit., in Osteuroparecht 1997. – S. 2 ff. (18).

¹⁰⁵ Bahro. Op. cit., in Osteuroparecht 1997. – S. 2 ff. (18).

¹⁰⁶ Brunner. Op. cit., in Luchterhandt, Op. cit. – S. 63. ff. (64) nagrinėja 28 valstybes; Furtak. *Zum Verhältnis von Staatspräsident und Regierung in postsozialistischen Staaten*, in Luchterhandt, Op. cit. – S.115 ff.; Lejbo, Op. cit., in Osteuroparecht 1997. – S. 33 ff.; Beyme (1994), Op. cit. – S. 238 ff.

¹⁰⁷ Almann. Op. cit., in Nohlen, Op. cit. – S.495.

¹⁰⁸ Steinsdorff. Op. cit., Zparl. – 1995. – S. 486 ff.; Furtak. Op. cit., Zpol.– 1996. – S. 945 ff.; Brunner. Op. cit., in Luchterhandt, Op. cit. – S. 63. ff. ir kt.

¹⁰⁹ Lijphardt. Op. cit., in Linz / Valenzuela. Op. cit. – S. 91 ff. (95); ders, Op.cit. – S.9.

¹¹⁰ Steffani. Op. cit., Zparl. – 1993. – S. 621 ff. (641).

¹¹¹ Le Divillec. Op. cit., Zparl. – 1996. – S 145 ff. (145); tai pripažįsta ir Bahro / Vesper. Op. cit., Zparl. – 1995. – S. 471 ff. (475).

¹¹² Sartori. Op. cit., in Linz / Valenzuela, Op. cit. – S. 106 ff. (110).

- ¹¹³ Sartori. Op. cit., in Linz / Valenzuela, Op. cit. – S. 106 ff. (115).
¹¹⁴ Le Divellec. Op. cit., Zparl. – 1996. – S. 145 ff. (145).
¹¹⁵ Le Divellec. Op. cit., Zparl. – 1996. – S. 145 ff. (147).
¹¹⁶ Bahro / Vesper. Op. cit., Zparl. – 1995. – S. 471 ff. (481).
¹¹⁷ Le Divellec. Op. cit., Zparl. – 1996. – S. 145 ff. (146).
¹¹⁸ Le Divellec. Op. cit., Zparl. – 1996. – S. 145 ff. (146); Herzog. Op. cit., in Evangelisches Staatslexikon, Op. cit. – S. 2428 ff. (2429).
¹¹⁹ Linz. Op. cit., in Linz / Valenzuela, Op. cit., P. 3 ff. (69);
¹²⁰ Steffani. Op. cit., Zparl. – 1993. – S. 621 ff. (631).
¹²¹ Duverger. Op. cit., EJPR 8 (1980). – S. 165 ff. (186); Bahro / Vesper. Op. cit., Zparl 1995. – S. 471 ff. (484 f.).
¹²² Kaltefleiter. Op. cit., in Staatslexikon, Op. cit. – S. 766 ff. (768).
¹²³ *Valstybės žinios*. – 1998. – Nr. 5-99 (P.59).
¹²⁴ Namavičius / Hollstein. Op. cit., in Meissner, Op. cit. – S. 146 ff. (156).
¹²⁵ *Vyriausybės žinios*. – 1989. – Nr. 33. – 444; Oberster Rat. Op. cit. – S. 60 ff.
¹²⁶ *Valstybės žinios*. – 1992. – Nr. 22 – 635.
¹²⁷ Apinis / Misiulis. Op. cit., KAS / Auslandsinformation Heft 4/1997. – S. 25 ff. (34 f.).
¹²⁸ *Baltic Independent*. – 1994. – Nr. 213. – P. 5.
¹²⁹ Apinis / Misiulis. Op. cit., KAS / Auslandsinformation Heft 4/1997. – S. 25 ff. (35, 39).

SUMMARY

THE PATTERN OF STATE ORGANIZATION IN THE NEW CONSTITUTION OF LITHUANIA: A THIRD WAY BETWEEN THE PRESIDENTIAL AND PARLIAMENTARY SYSTEMS?

In this article Andreas Hollstein refers to the Constitution of the Republic of Lithuania and, by that token, discusses the pattern of State power structure as established by it. The author focuses the analysis upon the following question: does the Constitution of the Republic of Lithuania of 1992 establish a third way between the parliamentary and presidential democracy? In this article he, first, questions and, later, recognizes that such a way is but void and that the Constitution of the Republic of Lithuania should be interpreted as parliamentary, enriched with some attributes of the presidential system.

Andreas Hollstein writes: "Constitutional patterns of State organization and governmental systems have come to the heart of international concern, provided that on the basis of the pattern of State organization the conclusions both regarding the political stability of the country and the predictability of its behavior inside the international community of states may be inferred". Throughout the article the author oftentimes refers to a widely discussed ruling of the Constitutional Court of Lithuania dated January 10, 1998 regarding the compatibility of the programme of the Government of Lithuania with the

Constitution of Lithuania. The author, save retaining the contact with this ruling and at the same time meeting to the aim of the study – that is, to classify the structural pattern of State as noted in the Constitution, 1992 – acknowledges: “provided that in this ruling the attention was drawn upon the question whether or not the resolution adopted by Seimas’ majority on December 11, 1996 questioning the compatibility of the programme of the Government of the Republic of Lithuania with the Constitution of Lithuania, the Constitutional Court ought to have turned its inquiry in such a way so that the background power balance of Lithuania-State institutions be analyzed in detail. In my opinion, this ruling has in details missolved the question of governmental authority and contributed but little to a systemic explanation (zur systematischen Einordnung) of the pattern of the Lithuania-State power structure”. On the same page, having ascertained that “the ruling of the Constitutional Court has revealed clearly that the power system of Lithuania’s authority still requires fundamental explanation and classification”, the author, at once, adds actuality and practical significance to the effort of his own.

While trying to answer the proposed question – that is, does the Constitution of the Republic of Lithuania of 1992 establish a third way between the parliamentary and presidential democracy? – the author employs the work-writing manner which is characteristic to analytical work and which consists of the following parts: theoretical part, descriptive part and evaluative-analytical part. The first part, thus, is theoretical one. Herein the reader is introduced to three theoretical patterns for systematization of the State organization used in the legal theory of State and meant to identify the parliamentary and presidential systems: bipolar systematization, systematization based upon the concrete patterns of the phenomena, and semipresidentialism as a third way of systemizing the Governments. While construing this part, the author provides to use the theoretical patterns and practical considerations of almost ten political thinkers and scientists, less known authors like Steffani, Schmitt, Beyme, Loewenstein, Kaltefleiter, Brunner and classics like Duverger, Sartori, Lijphart. It is the introduction where Andreas Hollstein, citing Häberle, notes that in the process of applying the legal sciences of State to the analysis of the European states’ Constitutional development, trends of Constitutional internationalization and assimilation are to be discovered. In the legal doctrine of the modern state these trends are titled by using the concept of “co-European Constitutional Law”. However, the author, save noting the visual difficulties that were encountered by Western scientists while applying classical and usual patterns of Constitutional State organization in the analysis of new East-Central European Constitutions, notes that “the patterns of the evolving European Constitutions, especially the Constitutional patterns of State organization in young Central-East European states, are diverse and scalene...which gives trouble to all attempts to systemize the patterns of these phenomena, both the Constitutions and authority systems” and so to contribute to further classification and comparison of the latter.

In the theoretical section he writes that the classification of the patterns of State organization is relatively simple in the cases when the characteristics of the classified system correspond to the essential features of either British or American systems. However, in spite of the strong co-European trend, wide similarity between the State organizations still seem to be an exception. In reality the gap between the systems is broad and complicate. Thus, to retain the option for classification, the scientists – in addition to the dominant designation between parliamentarian and presidential regimes – have developed diverse additive models. At this point, the ever changing combinations of the corresponding elements in these additive models burden the attempts of classifying new Constitutions of East-Central Euro-

pean states and raises even more important question: does some specific feature characteristic to the state and explained by the political peculiarities of its life serve as a sufficient ground to identify as a semipresidential not only this system, but all the other systems as well, to whatever extent they are detached from the latter. Therefore, there appears a question: is there a semipresidential system with itemized features at all? Besides, only on rare occasions it is clear whether the author strives to distance himself from alternative standpoint, that is – whether he speaks of the authoritative system *sui generis* – or limits himself to describing one of the subgroups of the parliamentary power structure. According to Andreas Hollstein, “unfortunately, but the same is said about the ruling of the Constitutional Court of Lithuania, dated January 1998”.

The second section of the study is descriptive. Save looking at the pattern of State organization established in the Constitution of Lithuania, the author describes and to some smaller extent assesses the competence of separate institutions of the Lithuania-State, namely, Seimas, the President and the Government. He documents the political events of the last nine years in Lithuania and, by that token, determines the relationship between the President and Seimas, the President, Seimas and the Government. The author goes beyond the description of the last-decade Constitutional relationship of these institutions, oftentimes embracing comparisons with the Constitutions of Lithuania, as of 1922 and 1938. Interesting conclusions are made. When it regards the present period, the author elevates as the most important the relations between the President and Seimas, apportioning these into three periods: from 1993 up to 1996, from 1996 until the end of 1997 and the election of Valdas Adamkus, and the present, the ongoing, period. Having presented the collection of the Constitutional powers of the President – “direct foreign policy competence, authority to dissolve the parliament, the power to initiate legislation, the suspensive veto right, and versatile opportunities to influence the personal structure of the Government” – the author, likewise, notes that the Presidential powers, especially when confronted by Seimas’ powers, are limited. In his words, the core instrument of the Head of state in order to influence the decisions is the public opinion and direct elections. Another essential conclusion – namely, that the pressure Seimas exceeds on the President seem stronger than if vice versa. The author notifies that according to the Constitution the weakest institution is the Government and accentuates the aspect of double accountability (both to the President and Seimas). However, even in this case, in case of controlling the Government, Seimas has the Constitutional advantage. Later, the author proceeds to the third section of the work – classification of the pattern of State organization as established in the Constitution of Lithuania, 1992. In the conclusion of this part, the author, save employing the theoretical patterns and methods of systemizing the State regime he has first provided in the theoretical section of the work, still tries to answer the question of the work: does the Constitution of the Republic of Lithuania, 1992 establish a third way between the parliamentary and presidential democracy? If not – how could such a structure be classified? The author compares the data he has arranged in the second part with the premises of theoretical patterns. The conclusion is inferred – the third way is but void and that the Constitution of the Republic of Lithuania should be interpreted as parliamentary, accompanied by some attributes of the presidential system.

In conclusion it can be said that in this article the author has managed to construe firm theoretical background, which, reinforced by various theoretical premises inscribed in theoretical patterns and conclusions of various political scientists and elegant informativeness (which is revealed in the second part) of the author, contributes to a constructive evaluation of the pattern of Lithuania-State organization and serves as a ground to further discussions in the field.